

Luceafărul

Supliment editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 1 octombrie 1992

38 (137)

O TEMĂ CENTRALĂ

Dacă rezultatele alegerilor au urmat unei numărări corecte a voturilor — ceea ce nu prea credem, măcar și pentru faptul că 3 milioane de voturi anulate reprezintă o realitate imposibilă, o realitate „aranjată” în chip indubitabil — înseamnă că poporul român mai are încă o cale relativ lungă până la deplină constituire a direcției istorice demne de a fi urmată după aștea decenii de frustrare a liberului arbitru național. Pentru că opțiunea pentru dl. Iliescu și opțiunea pentru dl. Constantinescu nu semnifică numai opțiunea pentru comunism și opțiunea pentru democrație, semnifică în primul rând opțiunea pentru o situație subalternă față de Moscova și opțiunea pentru o situație egală cu Europa. Cum știm bine dintr-o îndelungată istorie cât bine și cât rău ne-a adus presiunea rusească, recuperarea distanței de Europa, distanță impusă de comunism, am sperat că va constitui principala dorință a întregii societăți românești. Se pare că lucrurile n-au fost înțelese în acest sens, disputa dintre cei doi candidați la președinție fiind interpretată de foarte mulți alegători ca o dispută pentru puterea politică locală iar nu ca o dispută pentru situația mai dreaptă și mai fericită a României în cadrul istoric contemporan. E adevărat, pe de altă parte, că nici mass-

media și nici chiar cei implicați direct în campania electorală a dlui Emil Constantinescu n-au găsit cele mai bune căi de subliniere a acestei idei fundamentale în raport cu care cei doi candidați se află pe poziții diametral opuse. Nutrim convingerea că numai o minoritate neglijabilă ar mai dori să vadă astăzi România, readusă la rangul de satelit al Moscovei. Tot fluturând drapelul primejdiei maghiare, naționalist-comuniști noștri au izbutit să abată atenția generală de la adevăratul pericol pentru poporul român, care nu e altul decât cel derivat din tendința imperială a slavismului rus. Cazul Basarabiei e mai mult decât elocvent, ce păcat însă că puterea instalată la 20 mai 1990 a ratificat tocmai tendința respectivă. Din nefericire, problema Basarabiei în loc să ajute la clarificarea cetățeanului român în legătură cu opțiunile sale fundamentale mai mult i-a sporit confuzia și asta numai din pricină că în felul în care a fost pusă ea a devenit repede o problemă falsă. Și dacă dl. Ion Iliescu avea toate motivele să nu sufle o vorbă, de-a lungul campaniei sale electorale, despre Basarabia și despre zona de influență spre care ar fi dorit să împingă țara, dl. Emil Constantinescu ar fi avut, la rindu-i toate motivele să facă din acest subiect al situației geo-istorice și geo-poli-

trice o temă centrală a campaniei sale electorale. N-a făcut-o, crezînd-o, probabil, subînțeleasă, dar uitînd, cum a uitat și Convenția Democrată, că în efortul de cîștigare a electoratului nimic nu trebuie să rămînă subînțeles. Nu putem fi de acord cu cei care susțin că avem o mentalitate agrară și că, prin urmare, asta ar explica favorizarea prin vot a F.D.S.N.-ului și a candidatului său la președinție. Oricît de agrar ar fi românul ca mentalitate, cînd e vorba de a alege între presiuni care au lăsat urme adînci în memoria sa istorică, știe să discearnă. Cu condiția ca lucrurile să-i fie spuse clar și să înțeleagă sensul alegerii la care e chemat. Iar clarificarea, ca și înțelegerea, nu se pot produce prin frazeologie demagogică, prin sloganuri ieftine și prin evocarea faptelor de ordin istoric și prin invocarea puterii de analiză a fiecărui cetățean al acestei țări. Iar tema situației istorice are o mare acoperire în fapte și are, totodată, o mare și firească rezonanță în sensibilitatea națională a românului. Poate că, în perioada de campanie electorală a celui de-al doilea tur prezidențial, candidatul Convenției Democratice va reuși să readucă această temă — pe care noi o considerăm vitală — în centrul demersului său, trecînd-o din implicit în explicit, din subînțeles sau de la sine înțeles în de înțeles, adică în demonstrabil. Dintre cei doi candidați numai dl. Emil Constantinescu o poate face, fără a fi suspectat de demagogie sau ipocrizie. Să sperăm, în ultimul ceas, că staff-ul electoral al domniei-sale va ști să găsească mijloacele cele mai convingătoare pentru evidențierea temei în cauză. Altminteri ne așteptăm o repetiție de situații tragice, pentru care nu vom mai găsi iertare în ochii copiilor noștri.

„L“

Sat în Andaluzia

Pe muchia albă-a zidului, Dumnezeu
sloboade'n pace un popor de greieri,
orbiți de luna plină și de vînt ;
un plîns lung mediteranean
tâșnește
și rămîne ca o flacără
deasupra amintirii, tremurată și statornică.

De unde, Doamne, am poposit aici,
în lumea asta de margine și de durere ?
Și pentru ce, la malu'-acestei mări, oricare vis
îmi sfășie gura cu zăbala lui ?

Perete pârjolit de mușcate :
memoria mea dată cu var !

1975

Ilie Constantin

NOUAZECI

SUPLIMENT DE DIRECȚIE AL REVISTEI LUCEAFĂRUL

În cuprînsul numărului 6: POLITICA LITERARĂ ȘI VICE-VERSA • MUZEUL LĂUNTRIC • BERĂRIA SIGHIȘOARA: LA PRĂVĂLIA OCULTĂ • DINASTIA CARAGIALE • POEME DE DIANA MANOLE • AVENTUL • DECEABA AM FOST LA PARIS!

TRIBUL ROMÂNIA, ÎNCĂ

— IN PAGINA A 3 A —

ÎN UMBRA LUI EL GRECO

— IN PAGINA A 9 A —

DOSAR:

STRINDBERG

— IN PAGINA A 10 A —

Marguerite Yourcenar:

CU OCHII DESCHIȘI

— IN PAGINA A 12 A —

Număr ilustrat cu lucrări ale pictorului Ovidiu Oprea expuse la Galeria „Orizont“

semn

Domnul profesor Dan Duțescu

S-a stins domnul profesor Dan Duțescu, cel care a tradus „Poveștile din Canterbury”. Cel care a tradus „Richard al III-lea”. Cel care a învățat literatura engleză generații și generații de tineri.

Fusese marcat, acum un an, de moartea bunului său prieten, profesorul Leon Levițchi, împreună cu care alcătuiseră primul manual de engleză pentru toți de la noi, după război, faimosul „Să învățăm engleză fără profesor”, cel de care fusese legat de o viață de om și nu doar de om oarecare, ci de om de știință și de o viață de scriitor. Căci dacă veți mai deschide ediția din 1964 a „Poveștilor din Canterbury”, veți descoperi acolo și un alt poet decât vechiul Chaucer, și anume traducătorul, poetul Dan Duțescu. Și dacă veți deschide operele lui Shakespeare, la „Richard al III-lea”, veți descoperi și acolo pe poetul Dan Duțescu. Însă lista operelor din literatura engleză pe care ni le-a tălmăcit Dan Duțescu e mult mai amplă. Toți cititorii de traduceri, publicate la ELU și azi la Univers, l-am citit pe Dan Duțescu. Desigur mulți dintre ei fără să bașe de seamă cine le-a dat pe românește a cele simțiri, acele texte. Dar poate că nici nu e important să știe asta oricare dintre cititori. Sufletul și gândul lui Dan Duțescu trăiesc, cu toate acestea, în ei, fără emfază, discret și blând, așa cum am avut bucuria să-l cunosc și imensa tristețe să-l pierd. E drept că împrejurările vieții, mai ales cele din urmă, nu ne-au dat prilejul să ne vedem prea des. Mereu mi-am spus, în anii din urmă; într-o zi trebuie să ne mai vedem cu domn' profesor Duțescu. Pe urmă a dispărut în Himalaya fiica

unică a doamnei Viola și a sa, Taina Duțescu-Coliban și am știut că din acea clipă zilele domnului profesor se numără mai repede, mai necruțător, după cele câteva infarcturi pe care, oricum, le avea în urmă. Și într-adevăr, înfilindul-și ultima oară la aniversarea lui Marin Preda, la Casa Vernescu, domnul profesor Dan Duțescu nu mai era omul cu un blind și hitru suris întipărit pe chip, dinainte. Fața sa se preschimbase într-o măscă a suferinței, a unei dureri nerostite, care creștea în adânc, până a lua cu totul locul vieții sale însăși. Înainte, când îl întâlneam, la Uniune, sau acasă la domnia-să, ori, în altă parte, domnul profesor Dan Duțescu, fără să fie de vreo veselie molipsitoare, imprăștiată liniște și suris, fiind în stare, la ore mai avansate, să se bucură aproape zgomotos de viață, mai ales când era de față și fiica sa iubită, Taina, al cărei umor și a cărei veselie se transmiteau tuturor celor din jur.

N-am schimbat prea multe vorbe cu domnul profesor Duțescu. Totuși umanitatea sa adâncă, cea înțeleaptă, năvălă, extrem de curată blîndețe, mi s-au transmis și mi l-au apropiat ca pe un prieten mai mare, dar mai stingaci în lumea aceasta prea abilă, pe care încerci să-l convingi că ea e astfel și el se miră, și, la urma urmei, nici nu te crede. Și își urmează viața fără de compromis, suferind poate mai mult decât ceilalți, dar rămânând el însuși până în cea din urmă clipă. Care, cum se vede, nu întârzie să vină, atât pentru cei blînzi, care vor mosteni pămîntul, cit și pentru ceilalți, pe care domnul profesor nici nu cred că-i înțelegea prea bine și nici nu se prea silea în această direcție.

Unul dintre ultimele sale vise fusese să-și vadă retipărite „Poveștile din Canterbury” în ediție critică, dar economia planificată întâi și cea de piață apoi i l-au stopat. Cineva poate, totuși, cîndva, i-l va îndeplini. Fie și postum.

Adio, domnule profesor, îi spun lui Dan Duțescu, și nu-mi vine să cred că serile acelea de neuitat petrecute în casa familiei Duțescu nu se vor mai repeta niciodată. Adio.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Să mai servim o bucățică din „inima neagră a Revoluției”

„Scriu, mai bine n-aș mai scrie aceste rânduri, buimăcit în continuare de sondajul IRSOP-INFAS, recunoscut a fi suspect de „corect”, culmea, a doua zi după alegerile parlamentare și prezidențiale din 27 septembrie 1992, pus față în față cu număratoarea parțială a voturilor, ajunsă la peste jumătate: cifrele decurgând parcă direct din zona inconștientă a unui mecanism electoral monstruos, programat să funcționeze implacabil! Chiar dacă, din păcate, public, la aceste cifre electorale m-am așteptat! Punînd rîul în față, eu, unul, am crezut pur și simplu că Ion Iliescu va fi ales din primul tur... Imi e și frică să mă gândesc la cele ce ne vor aștepta de aici înainte: disperarea și pesimismul întră în regula jocului, citi din noi n-am visat la o schimbare? Aproape toți am visat, numai că...”

Schimbare, în fel și chip: „schimbarea în bine a României” (slogan Ion Iliescu) — FDSN-istă, sau schimbarea fără ură și fără răzburare (slogan C.A.S. Dragomir) — FSN-istă? Slogane bazate pe o restructurare a comunismului... Sau nici una, nici alta: ci „ori stagnare, ori schimbare — alegeți” (prin Emil Constantinescu), într-o divizibilitate a unor noi structuri, de viitor, cu adevărat democratice, rupte de trecutul totalitar... Schimbare ce a ajuns azi să fie vrăjmașul nostru cel bicisnic, pe care îl bat și tatele și curcile — imi e silă! Au câștigat la Presedinție deja fostul și actualul nomenclaturist deist și ceaușist, Ion Iliescu și în Parlament forțele sale oculte, de ocupație, securisto-comuniste, reînnoite fluviu subteran, de stînga, centru-stînga sau extremă-stînga? Vom fi pentru patru ani de aici înainte apărați de adevăr, prostiți, bătuți numai în cap tot de foștii noștri tortionari, activiști P.C.R., informatori ai securității, colaboranți de joasă speță, „realeși ai poporului”? Val nouă: o întrebare fără va deveni un spital de nebuni... Ne merităm soarta?

Ne pierdem cu firea pe zi ce trece: e cineva în spatele nostru, posedat de Diavol, care ține iar cu orice preț să ne radicalizeze și să ne scoată în stradă, să fim omorîți în numele legitimității noi căpătate de învingători la 27 septembrie 1992? E un pericol fantastic: relegitimitatea recăpătată acum de Puterea retrogradă (ce s-a autoînstatat la 22 decembrie 1989, cu complicitatea KGB-ului și s-a „legitimată” la 20 mai 1990) va da curaj sinucigaș mafiei neocomuniste refulate la toate nivelurile să ne ingenuche moral, cel puțin, definitiv! „Patriotismul răzbunător” avînd să facă ravagi, dacă... Dacă zeii falși, de esență totalitaristă reformată, dînd dovadă de sentimente de superioritate, nu-și vor cădea unii altora victime: în România: căzînd flămîz, tensiunea psihică și interesele de stat fiind nefast influențate nu numai de „mersul stelelor” pe cerul neocomunist, ci și de „alegerile din căciulă” din S.U.A., din Franța europeană și din Rusia asiatică, blestemul ficțiunilor politice sprijinite pe experiențe vechi, în plină regresie, întretinînd focul postcomunist, foc pîrjolitor în care se poate citi viitorul, numai să poți să-i descifrezi semnele...

„Sus Constantinescu!”, „Jos Iliescu!”, auziți ecoul scandărilor din Piața Revoluției de dinaintea alegerilor din 27 septembrie 1992?

Mai merită oare să mergem să votăm, în turul doi al alegerilor prezidențiale — prevăzută a se desfășura acum, cînd scriu aici, să votăm stihilele noastre slabe și sărace? Ce zăm aiuns... Din pricina înmulțirii fărâdeleșilor politice postrevoluționare, frica de ziua de mîine, terorizantă, frica și nevoia ne vor împinge de la soate să mergem și săptămîna asta să participăm la o ceremonie misterioasă cu bombă, să mai servim pe grătar, o bucățică din inima friptă pe grătar, „inima neagră a Revoluției”, în plin rit post-revoluționar, reformati, intrati într-un nou ciclu de inițiere național-comunistă! Vai de capul nostru...

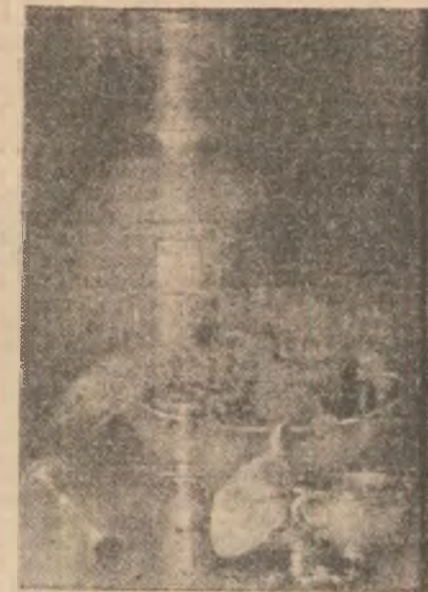
Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

„Contrabandă cu pisici fără can”. (Evenimentul zilei) ● ILIE NEACȘU: „...noul Crai al Transilvaniei, Gheorghe Funar”. (Europa) ● NEAGU COSMA: „Diversiuni ale Budapestei în campania electorală”. „La inițiativa iredenței maghiare (...) au fost organizate acțiuni de dezinformare a opiniei publice”. (Vremea) ● „Scenă autentică într-un sat din nordul țării. Primarul lînea un afiș electoral. „Dom' primar, din ce partid faceți parte?” Din FSN! „FSN sau FDSN?” FSN! „Cu Roman sau cu Iliescu?” Cu domnul Iliescu! „Deci FDSN?” Nu dom'le, FSN! În acest timp, primarul lînea pe geamul băcăniei afișul Convenției”. (Expres) ● RADU CÂMPĂNEANU (referitor la alegerile din 27 sept.): „Despre locul în care se situează PNL este greu de spus. Poate între 12 și 15%”. (Anchetă, în Expres magazin) ● ADRIAN SOCACIU: „Sub conducerea lui Radu Cîmpăneanu, Partidul Național Liberal va avea, în curînd, tot alții membri cit o echipă de oină fără rezerve”. (România liberă) ● IRINA ZIDARU: „Cotidianul «Izvestia» îl laudă pe Ion Iliescu”. (Evenimentul zilei) ● TIA

ȘERBĂNESCU: „Numai că dl. Iliescu nu ne-a scăpat de Ceausescu și s-a scăpat pe sine după ce dictatorul își pușese elicopterul în gips. Fată de aceste detunări de intenție ale Revoluției, micile deviații de traseu ale domnului I. I. Brătianu sînt de-a dreptul benigne”. (România liberă) ● VLAD MACRI: „Cînd am vizionat la TV aceste secvențe apocaliptice, eram cit pe ce să spun că bietul domn Iliescu nu este prea departe de senilitatea bine dirijată a lui I. I. Brătianu, care, făcînd totul pentru compromiterea liberalismului, a ajuns să vadă în demonstrația aviată a Ingerilor Alabaștri o cîmpire imperialistă”. (Baricada) ● FLORIN DIACONU: „...domnul Ion Iliescu și aliații săi politici, regrupați acum în FDSN (încearcă, n.n.) să ne facă să înghitim: un «socialism cu față umană», care seamănă, bine de tot, cu un hibrid între ce-au realizat Tito și Kadar și ce-a vrut Gorbaciov”. (AZI) ● NICOLAE CRISTACHE: „Clipul FDSN și căile de luptă

ale FDSN încalcă tocmai principiul suprem al stîngii, Calomnia, atacul sub centură, defăimarea, specularea slăbiciunilor omenesti, extractia detaliului din întreg n-au fost niciodată armele de luptă ale stîngii! Ci ale comunismului vulgar”. (Viitorul românesc) ● LUCIAN CRISTEA: „Agitatorul FDSN îl atacă pe ziaristi!”. (Tineretul liber) ● RADU G. TEPOȘU: „...Valeriu Cristea e scriitorul cel mai lipsit de umor din ultimele cincinale”. (Cuvîntul) ● LIVIU VĂLENAȘ: „...fără sprijinul generalului Cheler, Gheorghe Funar ar fi fost acum tot un obscur cadru didactic la Institutul Agronomic din Cluj”. (Baricada) ● A. S.: „Bătut de Dumnezeu, ucis de semenii”. (Infractorul) ● ION CRISTOIU: „Imaginați-vă un parlament cu Adrian Păunescu, Eugen Barbu, Rică Răducanu, Ilie Neacsu, Floarea Calotă la un loc!”. (Evenimentul zilei) ● BARBU CIOCULESCU: „...cea mai scriboasă defăimare a adversarului, pe modelul jdanovist (este, n.n.) readus în actualitate, după Revoluție, de echipa de zgomote de la România Mare”. (Dreptatea) ● MIRCEA DINESCU: „La noi cînd zici Europa, zici foala județenei de partid, zici colonelul Neacsu deghizat în mireasa lui Saddam Hussein”. (Academia Catavencu) ● ADINA ANGHIELESCU: „Veteranele prostituatelor din Gara de Nord. Mireasa cu diciorul de lemn și Rodica cu soșon și galos din Bacău”. (Evenimentul zilei) ● ADRIAN SOCACIU: „Ca poet, C. V. Tudor e un fel de Păunescu diluat pînă la starea de spirit!”. „Citindu-l gazeta, t. simți rusinat că aparții aceleiași nații și aceleiași specii”. (România liberă) ● „Fiecare întîlnire a președintelui României, dl. Ion Iliescu, cu președintele P.R.M., dl. Corneliu Vadim Tudor, dă frisoane pe șira spinării la inamicii patriei”. (Politica) ● CORNELIU VADIM TUDOR: „...domnul Emil Constantinescu (...) este îngrozitor de incult!...”, copilul-lup Gaspar Hauser, care aparținea unei printese Stephanie, ce crescuse în preajma lui Napoleon I. (România Mare) ● Pentru că C.V.T. este foarte „cult”, îi atragem atenția că invocatul copil-lup se scrie corect Kaspar, iar în ce privește originea lui, există doar ipoteze. ● AURORA IOAN: „Lăsînd la o parte politica și trecînd la probleme omenesti, dl. Victor Surdu nu se sfieste să mărturisască: «Imi plac femeile și spiritul și n-o să mă las de ele decît cînd mă vor lăsa ele pe mine». «Eu fiind moldovean, sper că așa cum și Ștefan a fost acuzat că a fost curvar și betiv și a devenit sfînt, să ajung și eu sfînt, peste 500 de ani». (Evenimentul zilei) ● Doamne ferește... ● ALEX. ȘTEFĂNESCU: „Vom admite să fim conduși în continuare de oameni formați după chipul și asemănarea lui Nicolae Ceausescu sau vom începe o viață nouă, cu lideri capabili să obțină recunoașterea noastră de către lumea civilizată”. (Zig-Zag) ● CEZAR ANDRESCU: „Activistele partidului plîng pe umărul lui Dan Iosif”. (Cuvîntul) ● „Seriau mi-a îndepărtat fesele, împingîndu-mi mîdularul gros în mine fără să uite să-mi introducă un deget în anus. Sfînterele mele au fremătat de plăcere...”, „...mă pompa înecetat. Am avut un orgasm înnebunitor, cum n-am mai trăit niciodată”. (Torente)

26 sept. a.c.

Petre Stoica

RIB INTERNACIONAL S.R.L.
bd. Magheru 1-3, et. 5 BUCUREȘTI, Tel: 151.930, Telex: 10.557, Fax: 120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT:

DIN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ȘI SLOVACĂ, ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMÂNIA:

- GAMĂ COMPLETĂ DE OBIECTE DIN STICLĂ, TIP CRISTAL, BOHEMIAN, INCLUSIV CORPURI DE ILUMINAT.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DE MENAJ DIN STICLĂ TERMOREZISTENTĂ.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DIN PORTELAN.

GAMĂ COMPLETĂ DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC. (FEȚE DE MASĂ, PUNGI SACI ETC.)

- MERCERIE
- PAPETERIE
- RECHIZITE ȘCOLARE ETC.

PREȚURI AVANTAJOASE LIVRARE RAPIDĂ

Zone de luat în considerare

Se discută la noi, ca reflex direct al rolului jucat de mizeria morală cauzată de totalitarism, despre necesitatea schimbărilor de mentalitate, a rupturii stringente de trecutul mutilator. În epoci de edificare normală societatea a urmărit, după ce mai întâi proclamase drept obiectiv al ei buna rânduială a lucrurilor, ca viața externă efi și cea înăuntră a indivizilor să cunoască o propice continuitate.

Iată, însă, că spre a ne elibera pe noi înșine de povara presiunii exercitate de comunism căutam să ne întoarcem la un spațiu al intimității etice și la adevărul lucid asumat prin desfacerea din carcasa falselor iluzii, a uzurpărilor și scornelelor.

Acestea fiind zise, rămâne de precizat statutul identității personajului literar care într-o epocă de tranziție dă impresia dacă nu de provizorat în tot ce e de hibrid.

Amintesc, spre a face mai limpede acestul tema rindurilor de față, validarea de către Nicolae Breban în romanul său **Bunavestire** a prea enigmaticului Grobei. În prima jumătate a romanului, cum bine se știe, Grobei sacrifică totul oportunistului în dragoste, familie și societate. În partea a doua a cărții, schimbat peste noapte, nu se disculpă, se strecoară în pielea altuia și devine mistic, autoritar, inconfundabil ancorat într-o energie vizionară.

Nu plădez pentru acest tip de transformism oricâtă bunăvoință mi-ar inspira dualitatea marcantă a călătorului Grobei de la supunere la eficiența dominantă.

Este totuși de presupus că, prin excelență fertilă, experiența lui Breban, trebuie separată de termenii în care gândim azi cerul unificator al vieții private de cel al vieții publice. Un răspuns alternativ poate consolida dualitatea cu condiția să nu ratifice duplicitatea. Aici, în stabilirea soluției, în legarea de raporturi politizate, sau, ori-cum, de istorie, apare criteriul de la

care plecăm spre a da un răspuns chestiunii ce ne preocupă.

S-a pledat pentru sinteză când s-a luat în discuție complexitatea purtătorului de sensuri. Prefacerile recente descoperă un adevăr de care a ținut seama Mihail Bulgakov atunci când a sugerat modernitatea demersului său în înstrăinarea de falsitate a eroilor în care și-a proiectat ura față de stagnare și sinistră intoleranță doctrinară.

Conexiunile cu unele tendințe ale literaturii antifasciste ne ajută să înțelegem cât încurajează **romanismul** o formă de solidaritate cu acțiunea justițiară. Noul erou va fi, mai mult ca sigur, justițiar pentru că are de reparat, de infirmat și de imbinat o dispoziție, spre consens pe cât una de delimitare de corupție, resemnare, scepticism, sălbăticie.

Apoi, mi se pare evident că, fără să cădem în echivalări forțate, însul literar din acest sfîrsit de veac, va fi dacă nu religios, în tot cazul implicat în lucrarea sacrului și în respectul față de divinitate. S-ar putea să-i slujească la descoperirea subsumării gesturilor sale de fiecare zi, forței puse în slujba trasării drumului. Viața intelectuală, viața cotidiană complexă pină la derută fac necesară afirmarea comunitară cum și o armonie bazată pe opțiuni larg recunoscute. În ciuda diversității, înglobarea liberalismului în post-existențialism nu rezolvă ne de-a-ntr-un-o-cădere problemele politice și economice. Așa apare, imi zic, apelul la național și, deopotrivă, disponibilitatea la înseninare printr-o dialectică (paradoxală) a intransigenței și a singurătății.

Ele, intransigența și singurătatea, fac mai suportabilă înfruntarea cu zădărnicia, cu neantul? O întrebare pe care o suportăm numai dacă cerul este curat iar mersul spre el reabilitat de voința înălțării, de coerența contemplării.

Henri Zalis

momos

Noi votăm, nu gândim

Da, lupta pentru președinție nu este încă finalizată, rezultatul ei fiind însă ușor de prevăzut, cea pentru Parlament s-a terminat, iar consecințele ce se pot desprinde din actuala configurație a legislației nu sînt tocmai roze. Două sînt forțele ce dețin astăzi fotoliile parlamentare: cele reprezentate de centru și centru dreapta și, mai puternice, cele de centru stînga și stînga naționalistă. Primele dețin, după numărarea a 92,1% din voturi, un procent de 37,4%, iar cele de stînga 45,4%. Trebuie să prezrez că redistribuirea voturilor partidelor ce nu au trecut pragul de 3%, procentele vor arăta astfel: 42,7% forțele democratice reprezentate de CDR, FSN și UDMR, 54,3 la sută forțele de stînga formate din FDSN, PUNR, PRM, PSM, PDAR. Cele 3 procente rămase vor fi distribuite minorităților și independenților. După cum se știe, minoritățile se orientează spre putere, așa că stînga va deține cel puțin 56% din actualul Parlament. Procent confortabil pentru a forma noul guvern și a-i acorda votul de încredere. Un guvern de stînga cu puternice accente naționaliste. Consecințele imediate ale unei asemenea guvernări vor fi următoarele:

încetinirea sau chiar oprirea privatizării și restrîngerea libertăților democratice, în primul rînd cele ale presei libere și ale minorităților, mai ales cea maghiară, precum și recrudescența naționalismului de tip ceașșist. Toate acestea vor opri parțial sau chiar total investițiile occidentale și împrumuturile necesare reconstrucției, ceea ce va conduce la blocarea economiei și hiperinflație, deci la accentuarea mizeriei mai ales în marile orașe industriale. Fără bani din exterior și fără alimente și energie pentru iarna care vine, noul guvern va crea două posibilități ambele la fel de rele: dacă va gestiona scurte și doborîzi mari, ceea ce ar înălța dezastrul în perioada imediat următoare, iar dacă nu va obține aceste împrumuturi, va recurge la procedeele clasice comuniste, munca forțată și rechiziționări masive de alimente de la țărani, totul pe fondul unei mizerii generale. Este de bănuț că, în această situație, formarea unui guvern de stînga-naționalist, ne putem aștepta la mari frămîntări sociale, greve generale și demonstrații violente, urmate de o lege marțială și de dispariția libertății de expresie.

Ștefan Agopian

P.S. Există evident și posibilitatea ca după numărarea ultimelor voturi PRM, PSM și PDAR, care depășesc cu puțin cifra de 3% necesară pentru a intra în Parlament, să nu intre. În această situație o pierdere de aproximativ 10 procente din partea forțelor de stînga ar echilibra oarecum situația.

minimax

Tribul România, încă (1)

Abstracție făcînd de suspiciuni, nu tocmai neîntemciată, în ce privește corectitudinea desfășurării procesului electoral marcat de ciudate abateri de la fair-play și, de asemenea, lăsînd deoparte multitudinea de explicații ale rezultatelor scrutîndul bazate pe tot soiul de calcule politicianiste, votul de la 27 septembrie indică, în ultimă instanță, că **tipul de ordine socială care prevalează în adeviziunile mai mult sau mai puțin constituențele ale electoratului român, este cel corespunzător așa zisei „Societăți tribale”**. (În treacăt și, cum se vede, în paranteză fie spus, aprecierea d-lui Dan Amedeo Lăzărescu cum că România este acum o societate emnamente agrară așa se traduce și este intrucivă pertinent dacă agrar = „tribal”; intrucivă deoarece, „tribalismul” este prezent și în societăți foarte dezvoltate industrial sau post-industrial una dintre explicații, acolo, fiind tocmai consecințele psihosociale ale organizației industriale). Odată ous, „diagnosticul” reclamă în primul rînd deslușirea/decodificarea conținutului său, mai cu seamă că vocabula „tribal”, prin rezonanța-i peiorativă, obstrucționează acceptarea conceptului — semnificativ în acest sens a fost reacția pe care au avut-o mai an, la Paris parcă, o seamă de intelectuali care, probabil datorită unor lacune de informare, au apreciat drept fignitoare formulă de „societate tribală”.

Așadar, pentru a interoga starea generală a societății românești (și nu numai) iar în particular situația ei politică actuală, utilitatea conceptului de „societate tribală” constă în aceea că el provine din și trimite la distincția (datorată îndeosebi lui Karl R. Popper) între două tipuri fundamentale de ordine socială. Primul tip de ordine (primul și în istoria umanității), propriu gru-

purilor/societăților mici, relativ închise sau izolate, deci societăți tribale, este bazat pe comunitatea unor scopuri colective, o aceeași ierarhie a obiectivelor fiind obligatorie pentru toți membrii grupului, de unde și numirea acestei ordini ca fiind organizațională și teleocratică; anticăpînd, pentru sociologii marxisti (dar nu numai pentru ei), identitatea societate = organizație este totală și apodictică. Corespunzător acestui tip de ordine, Puterea este cea care stabilește și asigură îndeplinirea obiectivelor concrete, beneficiind de consensul social asupra conținutului lor, dacă există acest consens, iar dacă nu, impunîndu-le prin constrîngere. Că, într-o asemenea societate **libertatea** nu are cum să ațungă vîntoare centrală a sistemului axiologic, este lesne de sesizat, sau, dacă totuși ea este recunoscută, fiind faimoasa „necesitate înțeleasă” care subordonează individul unui prctîns determinism social, adică, de fapt, slujirea intereselor statului prusac la Hegel, sau ale nomenclaturii comuniste, la urmășii săi și socialisti și științifici. Premisa gnoseologică, riguroasă falsă, a acestui tip de ordine este aceea a posibilității cunoașterii unor legi ale dezvoltării sociale, asigurîndu-se astfel, cum s-ar spune în jargon marxist, o evoluție planică-proporțională. Funcțională la scară microsocioală, pentru grupurile mici sau pentru organizații create în vederea a-numitor scopuri, ordinea teleocratică transpusă la scară macrosocioală a priicuit cele mai mari nenorociri din istorie, în același timp această iluzie fiind și una dintre cele mai eficiente căpșane pentru spiritul umanist. În istoria gîndirii social-politice (filosofie socială, sociologie, economie politică, mai recent politologie, dar și etică) totuși a-deptii acestui tip de ordine se inseriu în

ce Karl R. Popper numește „concepția constructivistă” care, în grabă definită, presupune dezvoltarea, la nivel macrosocial, al unui stat deci, potrivit unui proiect conținînd obiective concrete, formulate explicit și corespunzător lor, o anumită organizare socială. Desigur, îi revine Puterii, în speță Statului, rolul de a impune executarea proiectului, inclusiv, dacă este cazul (și cel mai adesea este), prin folosirea forței, al cărei monopol îl deține de drept. Tradiția acestui gîndiri sociale, cu tot cu consecințele ei în plan etic și politic, începe de la Platon și Aristotel pentru a fi apoi marcată îndeosebi de contribuția lui Hegel după care, pe filiera socialismului, punctul de maxim fiind atins în utopia marxistă care nu întîmplător are și pretenția de a fi științifică. În fine, cit privește politicul, și este de subliniat cu insistență această corelație, „constructivismul” îi corespund tirania/autocrația/dictatura, deci un sistem opus democrației și care, inerent, tinde spre desăvîrsire în totalitarism.

Lăsînd pentru moment în suspensie discutarea corelației „constructivism-dictatură”, ne cuvine făcut referire la celălalt tip fundamental de ordine socială, aceea numită de greci prin **kosmos**, o ordine spontană, autorealizîndu-se conținu la scară macrosocioală, bazată nu pe scopuri comune ci pe respectarea anumitor reguli/norme generale de dreptăți condită, de unde și calificarea ei ca fiind **nomocratică**. Sesiizat încă de stoici, acest tip de ordine s-a dezvoltat plenar abia în condițiile liberalismului impus fiind de însesi necesitățile funcționale ale economiei de piață. Valoarea centrală într-o societate nomocratică este libertatea individului, principial limitată doar de respectarea libertății semenilor. Într-o astfel de societate, cum o numește Karl R. Popper, **deschisă** sistemului politic necesar este **democrația** care permite împăcarea libertății individului de a-si alege propriile scopuri, cu binele public sau general, și care, în esență, constă în respectarea voinței poporului, exprimată direct ori prin intermediul reprezentanților aleși. Problema centrală în cadrul acestui sistem politic, de fapt condiția sa existențială, este tocmai protejarea libertății individuale împotriva arbitrarului unei majorități astfel încît, așa cum atenționează Friedrich A. Hayek, este deosebit de importantă sesizarea diferenței între următoarele două tipuri de

comandamente politice (a) este obligatoriu numai ce aprobă masele, (b) este obligatoriu tot ce aprobă masele. (Drept, legislation et liberté, vol. 3, PUF, 1989, p. 7). Deși pare minoră, trecerea de la (a) la (b) înseamnă trecerea de la o concepție a puterii la o alta total opusă. Pentru că (a) permite existența unei autorități deasupra voinței majorității; legea care limitează posibilitatea unor decizii arbitrare în timp ce (b) deschide cîmp liber dictaturii maselor, care mase își cedează întotdeauna suveranitatea unui dictator care le amăgește, fie prin idealul fals al așa-zisei **justiții sociale** ca în cazul socialismului, fie inflamîndu-le sentimentul patriotic ca în cazul naționalismului xenofob. Așadar, principala amenințare la adresa democrației, cum au dovedit-o experiențele fascistă, și respectiv, comunistă, este conținută potențial în însăși funcționarea sistemului și ea se actualizează tocmai în condițiile generalizării și răbubnirii unor sentimente și mentalități proprii „societății tribale”, care întotdeauna își găsește și oameni politici „binevoitori” în a corecta carentele liberalismului bunăoară prin așa-zisa economie de piață socială (de parcă ar putea să existe și o piață individuală) cum preconizează actualul și, probabil, viitorul președinte al României, sperînd probabil că, măcar acum în amurgul vieții, să se apropie de nobilele idealuri ale socialismului cărora le-a dedicat entuziasmul tineretii. Din păcate, răi ca întotdeauna, capitaliștii, și mai ales cei americani, nu par dispuși să-l ajute în această încercare, dar ce-o să iasă urmînd să vedem și să suportăm noi, suptii domniei sale.

1 octombrie 1992,

Șerban Lăzărescu

P.S.: Ultimele știri de la BEC, parcă ar aprinde un bec, Roșu. Adică stop, ceva nu e-n regulă! Cine știe, poate că ponderea nostalgicilor comunisti nu e, totuși chiar atât de mare în ansamblul electoratului.

Criza istoriografiei literare (II)

În mai multe articole publicate chiar în această revistă am semnalat și am discutat criza istoriografiei literare românești, o criză provocată atât de regimul politic dominant și care făcea din istorie o expresie supremă a viziunii sale deformate, dar și de situația particulară a „moștenirii literare” românești, rămasă sub regimul viziunii unui E. Lovinescu sau G. Călinescu, deci oprită pe la sfîrșitul deceniului al IV-lea al veacului nostru. Comunistii nu au fost în stare să elaboreze o istorie literară, după cum nu fuseseră în stare să dea nici o istorie generală a poporului român; mai ales partea din urmă, adică ultima jumătate de secol era supusă atîtor seisme încît mulți istoriografi care ar fi avut bunăvoință și competență se simteau descurajați de nenumăratele și variatele dificultăți. Imperativele politice rămăseseră prioritare, chiar dacă rigiditatea cedase, iar vechiul idanovism al epocii de pînă la moartea lui Stalin, era de mult lichidat.

A subordona esteticul politicului și adevărul unei imagini fabricate, a lăsa de o parte atîtea figuri interesante, de la exclusii literaturii, la scriitorii din exil sau cei pur și simplu recunoscuți înseamnă a eluda realitatea. În a recunoaște pe orice artist după citimea meritului, nu după rangul în nomenclatură, înseamnă a pune în cauză însăși logica „sistemului”. Istoria literaturii nu se putea face decît cu girul oficial dacă nu chiar de oficialitate, direct.

La aceste lucruri s-a adăugat împrejurarea particulară a catastrofei moșteniri lăsate istoriografiei noastre de spiritul călinescian. Precizez: nu de G. Călinescu, autor și de opere istoriografice, de monografii și contribuții istoriografice uneori eminente. Dar în opera sa majoră Istoria literaturii române, el a inaugurat stilul a-istoric sau chiar anti-istoric în istoriografie, începînd aventura literaturii în timp într-un fel de prezent etern, din punctul de vedere al unui cititor de la sfîr-

șitul anilor '30. În loc să se dirijeze după materialul în succesiune, lui Călinescu consecința temporală nu-i servește decît la a-l raporta la actualitate; istoria sa fiind în bună măsură scrisă de la prezent la origini, fenomenele cele mai demne de semnalat fiind întîmplătoarele anticipații ale unor fenomene sau amănunte caracteristice unor epoci ulterioare.

Acest aspect frapant a fost semnalat și discutat încă din 1941, de Șerban Cioculescu în magistrala recenzie pe care a închinat-o *Istoriei Literaturii Române* de Călinescu și unde constata: „istoriograful este bucuros să lege fenomenul vetust de fenomenul modern, printr-o procedură exactă inversă (față de metodologia istoric-literară) care are meritul literar al sugestiei estetice”. (*Aspecte literare contemporane*, 1972, p. 681) numeroși critici mai tineri (de aceeași formație intelectuală a-istorică și estetistă ca și Călinescu) nu numai că au alunecat peste această obiecție fundamentală care semnaleză un viciu de structură a istoriografului atemporal, dar s-au prevalat, de la el ca de la o autoritate în materie! Astăzi ideea de a valorifica trecutul prin întîmplătoarele „momente” sau detalii moderne este, se pare, un bun acceptat al istoriografiei noastre literare. Ambitia discipolilor, nesprijinită de familiaritatea efectivă cu trecutul, lichidează astfel dintr-un condei una din cele mai rare caracteristici esențiale ale vocației istoriografice autentice. (Ne întrebăm, față de ceea ce rezultă, de ce nu se reia vechia etichetă de prezentare a literatu-

rii din trecut, anume, denumirea de *tablou*, care sugerează ideea de ansamblu, de perspectivă și situare de scoatere în relief, făcînd abstracție de ideea de succesiune; ea nu a fost abandonată cu totul de istoriografia franceză, de pildă), Ciudată, totuși această ambiție de a pune sub egida „Istoriei” jocul subiectivității, al preferințelor moderne, dreptul arogat de la sine de a omite sau minimaliza, de a buscula trecutul, de a-l trece prin sita unică a sensibilității „moderne” despre care nu se poate ști cît este de „reprezentativă” și nu de-a dreptul subiectivă.

Numai că a încerca o falsă valorificare în pur arbitrar nu înseamnă o realizare pe plan istoriografic, chiar dacă e vorba de o oarecare reușită. Cine face din Iancu Văcărescu, de pildă, un capitol de istorie literară, este obligat nu să depisteze fragmentele și notele foarte „moderne” din opera acestuia (pe care eventual le poate semnală doar ca pe niște curiozități) ci să fixeze poziția operii acestui poet în raport cu contemporanii, cu înaintașii și cu succesorii. Trebuie în primul rînd să-i încadreze în timp încercînd a descoperi în ce măsură e o expresie a spiritului acelei vremi.

El va stabili situația poetului ca una de determinare, relații și abateri de la stadiul în care se află poezia nu timpul său, de pildă ce aduce nou în sensibilitatea epocii, prin calitatea de exponent al unui anume climat cultural de promotor al unor originalități. Căci Iancu Văcărescu a scos poezia română din robia unei sensibilități intime și limitate, iar stilul său neologizant și verificat complexă au deschis noi perspective poeziei românești, au descătusat-o din tiparul implicit popular. Iancu Văcărescu este înainte de Asachi cel mai „savant” poet român care a încercat cea mai largă gamă de experiențe poetice de pînă la el, s.a.m.d. Aceasta e originalitatea sa, nu o iluzorie „modernitate” care l-ar face contemporanul nostru sau l-ar vîri în altă formulă de valorificare iluzorie. O lectură „estetică”, pură, fără perspectivă istorică, ar duce la o gravă distorsiune a perspectivei celei mai firești. Un estete poate „ciuguli” nimereli întîmplătoare, fraze și versuri care sună frumos, dar mai ales interesant pentru gustul său și al nostru, contemporan, dar adevărul poet de acum un veac și jumătate unde ar mai fi? Și unde să-l căutăm?

Într-o istorie, desigur, ar fi răspunsul; numai că istoria literaturii este una de valori (așa cum just constată Călinescu în Prefața la *marele său op*) și valorile, în principiu, desfid timpul, sunt eterne și cu permanentă adresă asupra lectorului mereu schimbat.

Alexandru George

(va urma)

povestea vorbeii

Așa-zis

Între mijloacele retorice destul de comode se numără și acele cuvinte prin care vorbitorul își indică neechivoc atitudinea față de discursul altora. Citirea adversarului și respingerea poziției sale se pot face simultan, simplu, cu ajutorul cîtorva adjective, adverbe, expresii ori elemente de compunere. Chiar obisnuita negație include o funcție polemică, presupunînd un dialog cu o posibilă afirmație; cuvintele și construcțiile care indică dezacordul cu o anumită „stare de limbaj” aduc în plus o raportare explicită la vorbele celuilalt. Cică, *pasămite*, *vorbă să fie* etc. pot acționa asupra unor segmente mai lungi de enunț: *așa-zis*, *așa-numit*, *autodeclarat*, *auto-intitulat*, *fals*, *pretins* etc. determină de obicei un cuvînt (substantiv sau adjectiv) și au în genere o poziție fixă (precedîndu-l); *pseudo* — nu are nici măcar autonomie lexicală.

Modalizatorii din această categorie nu sînt perfect echivalenți; e posibilă o analiză comparativă a compatibilităților gramaticale — și mai ales a sen-

surilor și a valorii lor pragmatice. Compusele *așa-zis* și *așa-numit* au în principiu o direcție polemică mai generală; ele se pot opune unei păreri răspîndite, unui vag „se zice că...”; de obicei, totuși, sfera aluzivă se restrînge și adresa e deductibilă din text. Adjectivele *autodeclarat* și *auto-intitulat* au o direcție mult mai precisă, trimițînd exact la o persoană sau la o instituție indicată explicit de context („auto-intitulatul poet...”, „autodeclarata republică...”). *Pretins* e ambivalent, însemnînd fie „care se pretinde” („pretins om politic”), fie „despre care se pretinde (că e real)” („pretinsă corectitudine”). *Fals* (și, într-un grad încă mai mare, *aparent*) deplasează accentul de pe relația dintre vorbitor și cuvînt — pe cea dintre cuvînt și realitate. Există o deosebire interesantă între mărcile de tipul *pseudo*- și cele de tipul *așa-zis*: elementul de compunere (prefixoidul sau, după alți autori, prefixul *pseudo*- („fals”)) se atașează termenilor a căror semnificație e acceptată și valorizată de cel care vorbește; nu e negată decît aplicarea lor la o realitate dată: *pseudocultură*, *pseudodemo-*

cratie etc. *Așa-zis* are și sensul lui *pseudo*-, dar se aplică, în plus, unor combinații noi de cuvinte, unor sintagme cărora li se neagă orice fel de adecvare, pe care vorbitorul le consideră lipsite de acoperire, de valoare: „așa-zisul comunism cu față umană”.

De fapt, cuvintele și expresiile din clasa la care mă refer nu indică doar dezacordul cu cineva; ele prezintă ca o certitudine absolută opinia vorbitorului. A vorbi, de exemplu, despre o „așa-zisă independentă” înseamnă a afirma că independența nu există (în general sau în condițiile date). Aici se găsește sursa abuzurilor care fac din modalizarea de tipul *așa-zis* un rezervor de clișee iritante. Afirmarea polemică a propriului adevăr se face fără nici o argumentare, fără justificări și fără drept de apel — pur și simplu prin folosirea unui mijloc lingvistic care te pune în poziția de a judeca alte opinii. Ca și ghilimelele ironiei, modalizarea prin *așa-zis* se transformă într-un mijloc rudimentar de respingere; e o atribuire de autoritate și o dispensare de argumente.

Reduse la rolul de simple mijloace de incriminare, expresiile care semnifică „falsul” apar în combinații lipsite de logică. Cineva care scrie, de pildă, despre „doi candidați pseudo-elitisti” („Europa”, nr. 95 1992, 10) — produce o stînga acumulare de acuzații — care tind să se anuleze reciproc. *Elitist* e un termen folosit mai adesea pentru conotațiile sale negative: favorizarea unei elite, asociată cu un anumit dispreț pentru vulg, e în genere (nu contează dacă justificat sau nu) rău privită de discursul democratic; a-l desemna pe un politician ca *elitist* e mai probabil o critică. Nu e clar însă ce ar reprezenta un *pseudo-elitist*; am putea crede că e vorba de un populist bine mascat. Intenția autorului trebuie să fi fost cu totul alta: fie că i s-a părut prea slabă acuzația de eli-

tism, adăugîndu-i, depreciativ (și absurd) prefixoidul *pseudo*-, fie că, necunoscînd suficient sensul lui *elitist*, l-a echivalat cu „de elită”; în orice caz, efectul e contrar intenției.

Mania adjectivului *așa-zis* (bine reprezentat în limbajul de lemn — în care unele din ultimele sale apariții au fost referirile ceaușiste la „așa-zisul socialism de piață”) trădează o mentalitate superstițioasă sau doar simplist educativă — conform căreia nu poți cita (fără un necesar semn de exorcizare) cuvintele adversarului; altfel, te-ai lăsa influențat sau ți-ai deruta discipolii.

Umorul a înregistrat o posibilă extrapolare a lui *așa-zis* la lucruri care nu pot fi puse sub semnul îndoielii, tînd strict de geografie; efecte e absurde ale clișeului sînt subliniate prin acumulare: „așa-zisul primar din așa-zisa Săpînta” („Catavencu”, nr. 27, 1990, 8). Tradiția discursului automatizat, producător de non-sensuri geografice, e atestată într-un pasaj din *Intru-sul* lui Marin Preda: „„Tovarăși, eu mă ridic aici în numele sindicatului și demasc pe ațîțătorii la un nou război și printre noi pe cei care mai tînjesc după așa-zisul occident...” „Cum, o întreprunde atunci doamna Sorana strîgînd, va să zică nici măcar acest merit geografic nu-l mai are occidentul, a devenit așa-zis!””. O ilustrare recentă, autentică, a aceluiași absurd (bazat pe confuzia dintre semnificațiile politice și cele geografice ale aceluiași cuvinte) o oferă o relatare despre cineva care ar fi afirmat că „toate tările din fostul Est au problemele” („Cuvîntul”, nr. 12, 1992, 15). Acest din urmă caz, în care nici nu mai apare clișeu „falsului”, e interesant și ca simptom al reticențelor și eufemismelor limbajului politic actual.

Rodica Zafiu

Imaginea interioară

Mircea Cărtărescu, VISUL CHIMERIC,
Editura Litera, București, 1992

Oricât de neașteptat pare să fie esul de eminescologie pe care Mircea Cărtărescu îl publică la „Editura Litera” din București, el nu îi va lua prin surprindere decît pe cei cu adevărat nepregătiți. Prima variantă a „lucrării” sau a „volumașului” (cum îi spune chiar autorul într-o postfață intitulată **Cuvînt înapoi**) a fost încheiată încă din 1980. A urmat numaidecît o „timidă încercare” de publicare la „Editura Cartea Românească”, pentru ca abia mai tirziu, cîteva fragmente să apară totuși în **Revista de istorie și teorie literară** sau (mai recent) în **România literară**.

Și totuși, adevărul e că tocmai prin sistemul de așteptări literare pe care le poate provoca activitatea unui scriitor, Mircea Cărtărescu se deosebește radical de toți ceea ce ne-au oferit pînă în prezent colegii săi de promoție. Cu Mircea Cărtărescu, distincția tradițională **poezie/proză/critică** și mai ales prejudecata incompatibilității dintre **critică și creație** se arată a fi extrem de puțin convingătoare, dacă nu de-a dreptul lipsite de sens.

După cum se poate repede observa, **titlul** eseului, **motto-urile** și pînă la un punct chiar planul general al cercetării au fost decupate de Mircea Cărtărescu din postuma **Cu gândiri și cu imagini**, considerată de autor un text-cheie pentru înțelegerea modului în care s-a format **Imaginea interioară** a lirismului eminescian.

Ceea ce își propune Mircea Cărtărescu în esul **Visul chimeric** este realizarea unei **topologii** „a conținuturilor operei”, din punct de vedere arhetipal, subconștient, abisal. Pentru aceasta, el își confecționează „un model psihanalitic de lucru”, pornind de la psihanaliza clasică (Freud, Jung, Adler), dar și de la **psihocritica** mai nouă (Charles Mauron, Jean-Paul Weber), de la **temațiști** (Bachelard, Jean-Pierre Richard, Georges Poulet) sau de la **critica arhetipală** (Northrop Frye). Se adaugă la toate acestea unele elemente de antropologie a imaginarului (Gilbert Durand), care la rîndul lor s-au sprijinit pe un număr de idei și de concepte extrase din **reflexologia** lui Betcherev și Oufland. Așa se explică pînă la un punct și specificul discursului critic din **Visul chimeric**, de natură să-i complexeze pe nespecialiști: „Dominanta care definește structurile de tip mistic (sau antifrațic) în cadrul regimului nocturn este cea digestivă, reveria deglutiției, a coborîrii și afundării în labirintul vis-

ceral, a pătrunderii în profunzimea căldă a materiei și apoi resorbirea în aceasta.”

Cu aceste considerații abisale se deschide, de fapt, cel de-al doilea cerc al cercetării lui Mircea Cărtărescu, după ce bricolajul teoretic din partea întâi și-a căutat o justificare discretă într-o intuiție prealabilă (un fel de secret al eseului, dezvăluit abia la sfîrșit), dar și o justificare explicită, de suprafață, în chiar textele poetului, dintre care cel mai relevant este considerat a fi un manuscris comentat de Marin Bucur, în 1978. Am avea de a face aici cu un număr suficient de mare de elemente de doctrină literară, încît să putem aproxima, pe baza lor, datele unei adevărate conștiințe poetice la Eminescu. În esență ar fi vorba de o teorie literară de tip romantic, ba chiar de o „psihanaliză în nuce”, cu „un deosebit accent de profunzimi”.

Înarmat cu acest instrumentar teoretic, Mircea Cărtărescu poate trece în partea a doua a studiului său la schițarea unei taxinomii a simbolurilor poeziei eminesciene, **spațiul, noaptea și feminitatea**, între care se vor stabili apoi (cu ajutorul unei gândiri de tip analogic) cele mai neașteptate conexiuni. La rîndul lor toate aceste simboluri alcătuiesc un sistem de arhetipuri la **nivelul intermediar** al inconstientului, de la care cercetarea va trebui să avanseze din nou în direcția **nivelului personal (sau individual)** al psihismului eminescian.

Cel de-al doilea cerc al lucrării lui Mircea Cărtărescu face posibilă o mai nuanțată încadrare a poetului în sistemul romantismului european, iar, pe de altă parte, el dovedește (din perspectiva structurilor de adîncime) „că nu există (...) deosebiri între poezia și proza eminesciană, între poezia antumă și cea postumă, între textele de tinerețe și cele de maturitate.”

Dimpotrivă, cel de-al treilea cerc al eseului îi îngăduie lui Mircea Cărtărescu apropierea de specificul lirismului eminescian, pentru că el vizează refacerea **imaginii interioare**, altfel spus, reconstrucția **scenei inițiale** din „miezul misterului eminescian”.

În linii mari, logica acestei părți repetă planul de cercetare al capitolului anterior, mișcîndu-se pe aceleași traiectorii care leagă **viața cu opera**. Și de data aceasta mersul demonstrației reface drumul de la general la par-

ticular, căci mai întii sint examinate un număr de trei complexe considerate a fi tipic eminesciene, **complexul lui Hoffmann, complexul labirintului și complexul narcisic**. Și de data aceasta, între cele trei complexe gîndirea analogică va stabili o serie de corespondențe și de legături, pe baza cărora se va putea ajunge spre finalul studiului, la mult căutata **Imagine interioară**. „Prin suprapunerea celor trei arhetipuri, stabilește Mircea Cărtărescu în cele din urmă, obținem (...) schema de esență a imaginii interioare eminesciene: / **Eroul liric (ipostază a eului scîndat, fără sex și identitate la nivel arhetipal) pătrunde în labirint și, în centru, reflectat în oglindă la lumina unei flăcări, își întilnește dublul (cealaltă jumătate a eului scîndat). Unificarea celor două euri este însoțită de voluptate (în ipostaza erotică) sau de spaimă (în cea thanatică).**”

Din acest punct care a stat ascuns în abisurile inconstientului, demonstrația se va întoarce la „suprafața” universului liric eminescian, pentru a descrie „amănunțit și convingător variantele în care, risipită, mutilată, alterată de uriașele presiuni endogene și exogene, imaginea interioară eminesciană” se realizează literar. După Mircea Cărtărescu, luptîndu-se cu toate aceste „variante”, Eminescu se află „cel mai aproape de himera sa” în straniul poem **Vis**, intrudit din numeroase puncte de vedere cu postuma intitulată **Cu gândiri și cu imagini**.

Care ar fi trăsăturile cele mai nete (și, aș adăuga, mai surprinzătoare) ale discursului critic cărtărescian (chiar dacă autorul susține în „postfață” cărtii sale că nu este nici critic și nici, Doamne, ferește!, „eminescolog”)?

Prima dintre ele trebuie considerată cu siguranță logica extrem de strînsă a demonstrației, rigoarea și severitatea ei aproape dogmatică, altfel spus, didacticismul de tip universitar. E vorba, în fond, de un stil de analiză foarte îndepărtat de ceea ce ne oferă în mod obiș-

nuit criticii de astăzi. Pentru că în timp ce discursul „noii critici” participă la pluralitatea textelor analizate și își etalează „cheile” printr-un joc de retorici foarte apropiate de jocurile operelor literare, la Mircea Cărtărescu totul se dezvoltă pe o schemă analitică expusă cu minuțiozitate și urmărită în cursul exegezei, pas cu pas. Cu alte cuvinte, spre deosebire de criticii paradigmei moderne, care nu ignoră nici ambiguitatea și nici șireteniile insinuărilor hermeneutice, Mircea Cărtărescu fixează rezultatele cercetării sale în scheme pe care le consideră definitive și pe care ține să le verifice de mai multe ori. Între aceste scheme, cea mai rigidă se dovedește a fi tocmai „fotografia” imaginii primare a lirismului eminescian. Există un singur „artificiu” care încrețește din cînd în cînd fața înghețată a demonstrației critice din **Visul chimeric**: utilizarea **prolepselor**, care au ca efect provocarea premeditată a cititorului, aproape ca în cazul unui roman-foleton: „Am evitat uneori, cu bună știință, datorită necesității de a respecta logica interioară a studiului, să ducem pînă la capăt o serie de analogii care ar fi dezvăluit inoportun o parte din ceea ce rezervăm pentru finalul lucrării. Totuși am dat în multe rînduri cititorului atent prilejul să arunce cîte o scurtă privire dincolo de cortină, pentru a-l obișnui din timp cu un mod de a citi în transparentă, și ca să nu aibă o prea puternică reacție de refuz în fața unor afirmații neobișnuite pe care le vom face în partea a III-a.”

În strînsă legătură cu „programarea” amănunțită a eseului, pe structura unui plan foarte atent articulat, trebuie amintit și tonul „doctoral” al exegezei, cu morga lui academică așăfă, cu pluralul majestății utilizat la tot pasul și cu toate celelalte savantlicuri ale unui discurs de tip aulic sau universitar. Surpriza e să descoperim în stilul acesta o oarecare monotonie și chiar rigiditate a limbajului, în orice caz, o lipsă de prospețime care poate fi pusă pe seama „tracului” resimțit de orice critic în fața Sfinxului eminescian, dar și pe seama unei evidente inexperiențe critice.

Dacă ar fi să ținem seama de diagnosticul pe care și-l pune însuși Mircea Cărtărescu (în postfața cărții sale, la o distanță de doisprezece ani de la redactarea ei), **Visul chimeric** ar fi doar „o cărtică bazată pe o singură idee și fără nici o valoare în afara acestei idei.” În realitate, chiar dacă se dovedește a fi mult mai puțin seducătoare decît poezia sau decît proza lui Mircea Cărtărescu, eseistica din **Visul chimeric** mi se pare a face un pas important în direcția înțelegerii propriei poezii și proze a scriitorului. E vorba, în fond, de examentul critic al primei statui din seria celor ascunse în inima **Levantului** și la capătul cărora poetul contemplă propria sa statuie.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau: vor accepta „romaniștii” compromisul?

Au cîștigat conservatorii, — ceea ce, nu-i așa, ar însemna că electoratul român e alcătuit, în majoritate, din oite nevinovate care se cer bine protejate... de lup — ori, invers, au pierdut reformatorii, nereușind să se facă auziți și înțeleși, nereușind să țină cont de o realitate românească așa cum este ea, suspendată, cumva, în zone rarefiate. În mod normal acesta e locul comun în jurul căruia ar trebui să se învîrtă majoritatea comentatorilor. Sigur acum este numai că insuccesul total al liberalilor, ecologistilor sau republicanilor reduce drastic ponderea eventuală a tendințelor reformatoare la numai 34 de procente (CD+FSN, după redistribuire) sau cel mult 43 prin alianța cu UDMR. Mai mult decît atît, dac-ar fi să cadă și capul lui Roman (e destulă vreme pentru aceasta, în ciuda declarațiilor de o verticalitate fără cusur de la înfrînirea din 30 septembrie), ori dacă FSN-ul ar reveni, cu tot cu capi, înapoi la sinul patern (lucru deloc de necrezut în politica românească, cu atît mai mult cu cît, încă din finalul primei sale declarații postelectorale, fostul prim-ministru își manifesta o anume disponibilitate). În eventualitatea, deci, a unei asemenea variante întrutotul balcanice, pot reapărea acele

două-treimi parlamentare care să permită unei singure forțe să legisfereze orice, după bunul plac, nestingherită, căci CD+UDMR nu adună, vai, decît 31%. În atare condiții, s-o recunoaștem, cum să nu fie congresmanii americani suspicioși, cită vreme în România e, iată, posibilă, o distribuție cu parlament, guvern și președinte de aceeași culoare, chiar dacă obținută prin amestecul, original, al rozului cu roșul și prăzului.

Și totuși, draga mea, atunci cînd tu încerci să mă convingi, — ca și cum eu n-aș fi de-atîta vreme convins — că măcar din calcul, măcar pentru că în doi ani și mai bine Iliescu și ai lui au reușit să ne lămurească că nu sînt în stare de mai nimic, — măcar pentru asta și tot ar fi trebuit să-i alegem pe ceilalți, cînd îmi spui asta, iubito, nu pot să-ți dau decît, invariabilul, același răspuns: da, ție și mie nu ne-a fost și nu ne e bine, **dar dacă ațiia au ales ce au ales înseamnă că lor le e bine, atîta cît pricep ei binele, în primul rînd d.p.d.v. financiar. Înseamnă că lor nu le e tot timpul foame, așa cum se întîmplă cu ține și cu mine, iubito.**

Fără liberalism, fără ecologie, fără republicani. Nu, rezultatele alegerilor din septembrie 1992 nu marchează nici reîntoarcerea românilor cu fața spre comunism, nici exacerbarea naționalismului (12 procente, obținute împreună de PUNR și România Mare nu reprezintă mai mult decît limita unui prag acceptabil oriunde în Europa). Aceste alegeri consfințesc, încă o dată, **frica de decizie** a românilor, preferința lor pentru ambiguitate, imprecizie, jumătăți de măsură. Nici unul dintre partidele adevărate, adică cele care, încă din titulatură, își enunță deslusit profilul ideologic inconfundabil, nici unul dintre acestea nu a avut cît de cît succes la electoratul român. Liberalii, republicanii ori chiar ecologiștii, orientării clare, ferme, oriunde în lumea modernă a progresului democratic, nu au în ochii românului nici o valoare, nereușind nici măcar să intre în parlament. Românul, pentru că tot trebuie să meargă la urne, preferă corciturile, lucrul amestecat, ceața. Primele trei formațiuni actuale și singurele care depășesc pragul celor zece procente ce atestă o importanță reală (și care, împreună, totalizează... 60 de procente), toate trei sînt tocmai asemenea conglomerate. Aici, draga mea, și numai aici zace adevărata noastră tragedie, plină de consecințe. Că vom fi votat, ca turma, cu un „front”, la prea scurtă vreme după căderea lui Ceaușescu, mai treacă-meargă. Dar să o facem din nou, după trei ani, e de neînțeles dar e simptomatic. Înseamnă că pur și simplu asta vrem, carag aliceste, pentru totdeauna: demagogii care să promită cu o mîină reforma, iar cu cealaltă să adeverească cum că nimic nu se schimbă. Românul **vrea** ceață, prelungirea nehotărîrii, a tranziției, pur și simplu pentru că îi este frică să ia hotărîri fer-

me, de oricare parte a balanței ar fi ele. Și fără să priceapă că asta nu mai e un început, ci o continuare și o adîncire a agoniei.

Obsedantă, aceeași întrebare mă bîntuie de la anunțarea primelor rezultate: vor accepta „romaniștii”, pînă la urmă, compromisul?

Facțiunea Roman, devenită aproape un partid în adevăratul înțeles al cuvîntului (cu structură și viață de partid, limpezime ideologică, transparență și democrație decizională) nu și-a urmat însă drumul pînă la capăt, pînă la ultimele consecințe, logice ale acestei auto-structurării, adică pînă la schimbarea titulaturii partidului, pînă la găsirea unui nume care să exprime, cu adevărat, orientarea grupării. Faptul, neabăgat în seamă nici de membri, nici de comentatori, este și el simptomatic, căci desi ținde să devină cu adevărat un partid, formațiunea respectivă poate redeveni oricînd (acum, de exemplu) un simplu „front”, amestecat, indecis, ambiguu. Ceea ce, evident, nu s-ar mai fi putut întîmpla dacă și-ar fi găsit un nume cu o individualitate inconfundabilă, sau nu s-ar fi putut întîmpla fără consecințe majore. Așa, cu ombilicul stării civile netăiat, reformismul „romanișt” poate oricînd să se întoarcă în matca de origine. Să dea Dumnezeu să nu fiu eu cel care are, iarăși, dreptate, căci de rolul de biată Casandră sînt sătul pînă peste cap.

Mihail Oprea

ilie constantin

Leșin

„Poetul e dorința neîmplinită a unui spectru. El caută zorii pentru a deveni cenușă”.

Miron Kiropol

Cind pier deodată glasurile, cind
nimic
nu-i aieva, cind ești zidit
jur-impresur
și singele umblă singur prin auzul
pinditor,
acolo, în bezna care-ți intră-n
suflet,
nu mai aștepta nimic !
Sufocă-te în dirza resemnare !

Ești, în sfârșit, o casă mult timp
asediată
de vijelii în care au irupt
inegalitățile urlinde ale zării,
unde văzduhul calm, aproape
mort, apasă
pe ușile sparte și pe ferestre.

Ești, în sfârșit, epava sfărâmată
traversată de ape, pretutindeni ;
alge și pești te vor fertiliza :
Viața calcă pe ruina ta, umplind-o
de o tăcută, invincibilă rodire.

1982

Sub vulcan

I. Coborim în goană insoritele
pante.
Hăitându-ne, trecutul vomită
peste noi cu vacarm de cenușă.
Un altul fie prins, nu eu !
Fie ca alții

să hrănească subteranele ventuze !
Mă rostogolesc, la adăpost, spre
mare

ajung tîrîș pe veșnicele plaje,
la matricea dintii a Vieții.
Un parapet de flăcări
strivitoare
se prăbușește-asupră-mi, zidind
valul :
sufletul meu abia de mai găsește
pentru a mă părăsi o fisură
în cataracta de ceață-n clocote
năpustindu-se spre cer.

II. Dacă mai e timp, salvează-te
pe versantul adăpostit al clipei !
Altfel, larvă oprită-n spaima ei,
vei stîrni mila unui alt mileniu

Oh, umblă, fugi, înaintează :
în spațiile tău, zarea
ireversibilă se-ncheagă !

1985

Pe un Nil

Aproape stagnantă, unda pare
totuși
că spumegă de viteză între înaltele
maluri sepia, dincolo de care
poți auzi tăcerea deșertului
sporind.

Nemăsurată-i barca mea, fără de
cirmă,
ea lunecă pe-un Nil noroios,
necontenit
reținută de-o frînghie invizibilă
ce se întinde pînă la templul ce-o
pierdu,
departe, în amonte de fluviu și
timp.

În jurul meu, un întreg echipaj
de siluete hieroglifice se istovește
să rupă-n visle pinza de păianjen
zyrlită peste ape de reflexele
solare...

Mă simțiți, oare, ocnași divini ?
Pentru mine, voi sunteți
mai depărtați decît stelele, mai
aproape
decît poate fi singele de inimă !

1985

Singur cu singură

Se îngroșă după-amiaza ca suc
de struguri în octombrie, prea
copți.
Unul alături de celălalt, înaintam

umplind spațiul dintre noi cu vorbe
de dragoste și de obișnuință.
Vorbe prea auzite, dar dorite
țeseau în jurul nostru-o mulțumire
distrată – cum e muzica de
atmosfera
în magazinele universale.

Deodată, ca o veselă publicitate
rupind armonii neutre,
o minciună
ne deșteptă, spre bucuria noastră.
Cel ce-o zisesse se-nroși, zimbi
sub privirea celuilalt, lucidă,
vibrantă de recunoștință.
Asfințitul
liberă pe asfalt umbrele noastre
oblice, pure ; ele se despărțiră
pentru a traversa mulțimea joasă
– mult înaintea noastră, cei
rămași
solidari, muți : singură cu singur...

1985

Vertiginoasa nemișcare

Cum înaintează în durată
limpede, această zi de iarnă !
Cum se-ntinde-n mine plantigradul
fioros și blind : pentru el, noaptea
a căzut ca o ninsoare-somn...

Viață-abia mișcînd, cum e în
preajmă
seva sub a jnepenilor scoarță ;
reverie, criogenic drum
între anotimpuri lungi și ani.

Doar oprirea lasă drum vitezei :
luat de crivățul astral, umil
și fericit, trupul meu cunoaște
hibernarea veșnic reintoarsă.

1985

despre...

Rețeta optzecistă rapidă

După o productivitate rezonabilă ce a tinut-o un deceniu Carmen Firan a făcut în 1989 o mică explozie poligrafică. Anul-ei de grație s-a concretizat într-un roman, în câteva cărți de versuri pentru copii și într-una de versuri pentru adulți, principala sa preocupare de pînă acum. Aceasta din urmă (**Trepte sub mare**, Ed. Cartea rom.), trage în variante noi și câteva poeme scoase din **Paradis pentru ziua de luni** (1983) și **Îmblinzitor de vietăți furate** (1984), de regulă într-o gramatică mai concisă a anxietății. Mișcîndu-se cu îndrăzneală în perimetrul cuminteniei, Carmen Firan s-a tinut aproape de propria ei generație, secularizînd programul acesteia într-un limbaj agil și răspunzînd ca un ecou alert inovațiilor de formulă și vizuine. Cu o mai mare suplete, lirismul ei rămîne și acum, ca și la debutul din '81, dator unei rețete optzeciste rapide. Cam tot ce plutește în atmosfera generației se condensează în textele sale, nu atât fără strălucire cît fără aplomb. Glacialitatea, exercițiul cinic al imaginației, notația brută lipită șocant de prestigiul metaforei convulsive, realul adus în febră himerică și decepția ca fard existențial, strînse cu toatele într-un limbaj detașat, încorporează un lirism efervescent prin care angosa trece ca o adiere favorizatoare. Cînd poeta ține să-i dea consistență și să avanseze într-un registru dramatic, ea clamează cu eroism, devansînd prin retorică existențialul : „și într-o seară realul apare la

cină / în cuvinte și gesturi cu o lume de sticlă / inima de cauciuc a orasului / aruncată de la unul la altul / sparge fereastra unui spital / în care respirația e tot mai scumpă / trenurile varsă mereu păpuși cu creier / și costume cu o camelie la butonieră // greața și teama se opresc în gît / lucrurile se clarifică / iată / cum ai aprinde lumina / peste o bucătărie / forfotind de gîndăci”. Un limbaj sprinten ce se străduiește să intre în grațiile suferinței constituie poezia lui Carmen Firan, o poezie de provocare în primul rînd. Agilitatea discursului se avîntă mereu asupra unui fond ontologic, dar acesta rămîne inert iar provocarea se consumă în pure salturi suave și ineficiențe. Poemul reculează de fiecare dată în confortul agoaselor fotografice și al suferinței de atelier, reușind doar o înervație epidemică. Realul lui Carmen Firan n-are voltaj și confesiunea stoarsă din cotidian e mai degrabă una exultantă decît opresată. Deceptivitatea sa e un efort de încadrare iar gimnastica vioaie între notație și imaginație o taxă de adaptare.

Aceste taxe de contribuabil al generației n-ar părea excesive dacă ele n-ar fi impuse, de fapt, în răspărul unor calități structurale și dacă poeta ar ști trage profitul maxim de pe urma lor. Transpunerea în rețeta a poeziei s-a făcut însă mai degrabă pe principiul ghiveciului, luînd cîte puțin din toate. În asemenea condiții elementele poeziei stau în echilibru, dar nici unul din ele nu e transant și nu se transformă în vehemență. Poemul dozează în raliu egale detașarea și implicarea, anodinitatea și expresivitatea de șoc,

confesivul și imaginativul, tinzînd spre un egalitarism al calităților. În funcționarea lui nu există un element decisiv, a cărui pondere să-l dezechilibreze spre vertij sau viziune. El renaște la o intersecție geometric calculată speculînd o confluență eficientă. Dar amestecul de abstracții și concrete, de patetism și refrigerență împinge, de regulă, textul într-un veleitarism emfatic în care imaginația, tradițională în reflexe, se chinuie în concusivitate : „pot să-mi închipui, mai am încă formă / iarna apune pe umerii mei / grîul albatru inundă orașul / căzut peste noapte în groapa cu lei / vaporul pe trepte își uită sentința / cu marea în brate alerg nu știu unde / orgolul sugrumă perfid neputința / balastul de viață zace pe punte” etc. De fiecare dată cînd se repede într-o oarecare complexitate discursivă, poeta demonstrează că, de fapt, linearitatea i-ar fi mult mai la îndemînă. Poemele în care tema centrală e întretăiată și fracturată iar prin aceste falii se strecoară un al doilea discurs, subversiv și deconstructiv, așteaptă în zadar tensionarea celor două linii și scurtcircuitarea lor. Textul rămîne riguros linear, parazitat doar de golfuri false și programat pe incongruență. Deși nu lipsită de subtilitate în schimbarea registrelor, atunci cînd această operație nu implică și masive dislocări atitudinale, poeta cade în simpla dezlinare cînd tentează o împletire a divergențelor discursive. Complexitatea poemului e, în aceste cazuri, o victorie din foarfecă : „în cele din urmă cuvintele / străzile de care mă las furat / să acopăr ochiul jupuit din ziduri / pe care ei se străduiesc să îl creadă fereastră // cu o mînușă de cărbune / o mîna spală pe cealaltă // cuvintele se rostogolesc pe covor / mărgele de sticlă / și nu se sparg / și nimeni nu le ridică // peste munți nu se știe / nu se repedă nimic / deși iubliți Cleopatrei / sînt și acum ucisi spre dimineată” etc. Dominat aparent de virtuți tehnice, lirismul lui Carmen Firan e, de fapt, handicapat chiar la acest palier de îndată ce exigentele trec peste baremul vivacității.

Sedusă de sintaxa realului și de gramatica austeră a notației, poeta și-a făcut din adaptabilitate primul principiu al poemelor. Acest lucru nu s-a realizat fără sacrificii și refuzări, toa-

te tinînd de dola nativă și structurală. Căci în vreme ce Carmen Firan se ostenteste să prindă o frecvență desentimentală și să minuiască un registru al insignifiantelor și urgentelor cotidiene, în poemele ei irupe un patos participativ. Ce-i drept, gama acestui patetism trage spre afectare, oricît l-ar contraria poeta printr-o dictione detașată și l-ar îngrădi cu secvențe de o vagă ironie. El survine, însă, pe o rădăcină sensibilă a lirismului, gata să producă o ingenuitate emfatică și să opună violent candoarea cinismului : „(...) doamnelor și domnilor / v-aș fi putut vorbi / despre tragedie / într-un univers / fără ordine și fără înțeles / v-aș fi putut ierta nebunia / în schimbul mîinilor întinse / doar pentru a netezi cearcaful / unui pat de spital / tot mai larg / ajuns în cele din urmă în Piață — / casă strivită de prag”. La prima alarmă dată de compasiune, poeta își etalează disponibilitățile de afecțiune și afectivitate refutate în transpunerea propriei confesiuni. Aceste valente patetice răsună, de altfel, și în stralucit imaginativ al celorlalte poeme, fiind principalele vinovate de emfaza care bordează lirismul. Nici epurat, nici utilizat într-o manieră funcțională, acest patetism răsare undă e mai puțin nevoie de el, colorînd cu stridente programul de captare a angoselor cotidiene și punînd un capac bombastic peste sintaxa alertă a realului.

Pe de altă parte, cînd uită normalul discursivității convulsive și principiul totalizator al ghiveciului, angajînd poemul în caligrafia delicată a anxietății, Carmen Firan trăiește din propria acuratețe. Poemele se suavizează brusc și agoasa îngheață în boabe de chihlimbar : „pentru noi doar aceste poeme albastre / asemenea boabelor de cerneală / căzute în frig // moartea în cer poartă din bice // și în fiecare poem o poveste / smulșă din stradă / ca un cui din burta corăbici”. O gramatică delicată, cu inflexiuni prețioase, pare mult mai aproape de posibilitățile poeziei decît un program de urmărire a propriei generații. Deși nu s-ar putea spune că gîfite în urma acesteia, Carmen Firan e irasă înapoi de însăși sensibilitatea și afectivitatea sa.

Al. Cistelean

EPISTOLA SFÎNTULUI APOSTOL PAVEL A DOUA CĂTRE CORINTENI

CAPITOLUL 1

Salutare. Mulțumiri lui Dumnezeu pentru necazuri și suferințe. Amânarea vizitei lui Pavel

1 Pavel, apostol al lui Hristos Iisus, prin vrea lui Dumnezeu, și Timotei, fratele Bisericii lui Dumnezeu celei din Corint, împreună cu toți frații care sunt în Ahaia :

2 Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Iisus Hristos !

3 Binecuvântat este Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Părintele îndurărilor și Dumnezeu al toată mângâierea.

4. Cel Ce ne mângâie pe noi în tot necazul nostru, pentru ca pe cei ce se află în tot necazul să-i putem și noi mângâia prin mângâierea cu care noi înșine suntem mângâiați de Dumnezeu.

5 Că după cum prisosește întru noi patimile lui Hristos, tot așa prisosește și mângâierea noastră prin Hristos.

6 Și dacă noi suferim necaz, aceasta-i pentru mângâierea și mântuirea voastră ; iar dacă suntem mângâiați, aceasta-i pentru a voastră mângâiere, care vă întărește să îndurați cu răbdare aceleași suferințe pe care și noi le suferim.

7 Și neclintită-i nădejdea noastră pentru voi, știind că așa cum sunteți părtași suferințelor, tot astfel și mângâierii.

8 Căci nu voim, fraților, ca voi să nu știți de necazul nostru care ni s'a făcut în Asia ; că peste măsură, peste puteri am fost îngreuiți, încât nu mai aveam nici o nădejde pentru viața noastră.

9 Dar noi întru noi înșine ne-am socotit osândiți la moarte, ca să nu ne punem încrederea în noi, ci în Dumnezeu Cel Ce-i învie pe cei morți ¹.

10 Cel Ce ne-a izbăvit pe noi dintr-o moarte ca aceasta și ne izbăvește și în Care nădăjduim că încă ne va mai izbăvi,

11 dacă și voi ne veți ajuta prin rugăciune, pentru ca darul ² acesta primit de noi din partea multora, multora să le fie prilej de mulțumire pentru noi.

12 Căci lauda noastră aceasta este : mărturia conștiinței noastre că ne-am purtat în lume, și mai ales între voi, întru sfințenia și curăția care vin de la Dumnezeu, nu întru înțelepciune pământească ³, ci întru harul lui Dumnezeu.

1 Cel ce-si asumă moartea nu se mai teme de moarte, de vreme ce teama de moarte este anulată prin credința în înviere.

2 Darul lui Dumnezeu. Binefacerile dumnezeiești obținute de un creștin prin rugăciunea obtească devin obiectul mulțumirii pe care obstea I-o aduce lui Dumnezeu în numele și în favoarea beneficiarului.

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania sprijinit pe numeroase alte osteneți

13 Căci nu vă scriem nimic altceva decât ceea ce voi citiți și înțelegeți ; și nădăjduiesc că ne veți înțelege pe de-a-tregul.

14 după cum în parte ne-ați și înțeles, anume că noi suntem lauda voastră așa cum și voi veți fi lauda noastră ⁴ în ziua Domnului nostru Iisus.

15 Cu această încredințare plănuiam eu mai întâi să vin la voi, ca să aveți un al doilea har ⁵,

16 și pe la voi să trec în Macedonia și din Macedonia să vin iarăși la voi și de voi să fiu însoțit în Iudeea.

17 Așadar, dacă aceasta am plănuit, purtatu-m'am oare cu ușurință ? ; sau oare după trup plănuiesc eu ceea ce plănuiesc, așa încât la mine. Da să fie în același timp Nu ? ⁶

18 Pe credințioșia lui Dumnezeu că vorba noastră către voi n'a fost Da-și-Nu,

19 căci Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Cel propovăduit vouă prin noi — prin mine, prin Silvan și prin Timotei — n'a fost Da-și-Nu, ci'ntru El a fost numai Da ;

20 căci toate făgăduințele lui Dumnezeu sunt Da întru El ; de aceea prin El este din parte-ne Amin-ul, spre slavă lui Dumnezeu.

21 Iar Cel Ce'n Hristos ne întărește pe noi împreună cu voi și ne-a uns este Dumnezeu,

22 Care Și-a și pus pecetea pe noi și a dat arvuna Duhului ⁷ în inimile noastre.

23 Dar eu îl chem pe Dumnezeu ca martor asupra sufletului meu că spre a vă cruța pe voi n'am venit încă în Corint.

24 Nu că doar-și-poate suntem noi slăbiți pe eredința voastră ; suntem însă împreună-lucrători ai bucuriei voastre, căci voi vă țineți tari în credință.

CAPITOLUL 2

Amânarea vizitei lui Pavel (continuare). Iertare pentru cel ce a greșit. Nerăbdarea și ușurarea lui Pavel.

1 Și'n sinea mea am șocotit aceasta, să nu vin la voi din nou cu întristare ⁸.

2 Că dacă eu vă întristez, cine este cel care să mă înveselească, dacă nu cel întristat de mine ?

3 Și pentru aceasta v'am scris eu vouă ⁹, ca nu cumva la venirea mea să am întristare de la aceia care trebuie să mă bucure, fiind eu încredințat despre voi toți că bucuria mea este și a voastră a tuturor.

4 Că din multă supărare și cu strângere de inimă v'am scris, cu multe lacrimi, nu ca să vă întristați, ci ca să cunoașteți iubirea pe care eu prisosintă o am către voi.

3 Lheral ; înțelepciune carnală ; derivată din rațiunile materiei.

4 În limbajul biblic, a fi cineva lauda cuiva : a-i fi devenit pricină de mândrie (în înțelesul bun al cuvântului) așa cum părinții sunt mândri de copiii lor și vice-versa.

5 În variantă : ea să aveți o îndoită bucurie. Oricum, vizita lui Pavel este un „har“, o favoare pe care Dumnezeu le-o acordă Corintenilor prin el.

6 Pavel respinge acuzația unora că între timp el și-a schimbat planul de călătorie, dând prin aceasta dovadă de ambiguitate.

7 Arvuna Duhului (la Rm 8 2 ; pargă Duhului) : Duhul Sfânt care ne-a fost dat este doar un avans, o promisiune și o garanție pentru plenitudinea darurilor dumnezeiești ce vor veni odată cu „Ziua Domnului“.

8 Unii comentatori cred că e vorba de o vizită „intermediară“ probabil cu caracter dramatic, făcută de Pavel în Corint între cele două epistole cunoscute ; vizita însă rămâne ipotetică.

9 O probabil scrisoare anterioară, numită de unii critici „epistola aspră“, care însă nu ni s'a păstrat. O seamă de analiști pretind a o recunoaște în capitolele 10—13 ale prezentei epistole, dar argumentele lor nu rezistă.

5 Iar dacă m'a întristat cineva ¹⁰, nu pe mine m'a întristat, ci într-o oarecare măsură — ca să nu spun mai mult — pe voi toți.

6 Destul este pentru un astfel de om pedeapsa ce i s'a dat de către cei mai mulți.

7 așa încât voi, dimpotrivă, mai degrabă să-l iertați și să-l mângâiați, pentru ca un astfel de om să nu fie copleșit de prea multă întristare.

8 De aceea vă rog să-i dovediți iubire.

9 Că de aceea v'am și scris, ca să vă încerc, și prin aceasta să cunosc dacă-n toate sunteți ascultători.

10 Iar cui îi iertați voi ceva, îi iert și eu ; pentru că și eu, dacă am iertat ceva, de dragul vostru am iertat în fața lui Hristos,

11 ca să nu ne lăsăm covârșiți de Satana, căci gândurile lui nu ne sunt necunoscute.

12 Și venind eu la Troa pentru Evanghelia lui Hristos și ușa fiindu-mi deschisă în Domnul,

13 nu mi-am avut odihnă'n duh, din pricină că nu l-am găsit pe Tit, fratele meu ; așa că m'am despărțit de ei și am plecat în Macedonia.

14 Mulțumire fie-I adusă deci lui Dumnezeu, Celui Ce pururea ne face biruitori întru Hristos și prin noi descoperă'n tot locul mireasma ¹¹ cunoștinței Sale !

15 Pentru că noi îl suntem lui Dumnezeu bună mireasmă a lui Hristos între cei ce se mântuiesc și între cei ce pier :

16 unora, adică, mireasmă a morții spre moarte ; iar altora, mireasmă a vieții spre viață. Și pentru aceasta cine-i destoinic ?

17 Că noi nu suntem precum cei mulți, care neguțoresc ¹² cuvântul lui Dumnezeu ; ci ca din curăția inimii, ci ca din partea lui Dumnezeu în fața lui Dumnezeu grăim întru Hristos.

10 Fie inecstuosul din Corint (vezi 1 Co 5.1 și nota), fie un adversar personal al lui Pavel (dintre iudaizanti), sancționat de comunitate cu majoritate de voturi.

11 Aromatele fumezând ce însoteau întoarcerea triumfală a împăratului biruitor, din al cărui cortegiu făceau parte atât învingătorii (spre viață) cât și învinșii (spre moarte) ; vezi și următoarele două versete.

12 Înțelesul exact : cei ce fac trafic cu cuvântul lui Dumnezeu (Evanghelia), tratându-l ca pe o marfă mărunță, uneori falsificată, din care pot dobândi cu ușurință profituri mari.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Dan Verona îi recita într-o vară lui Eugen Negici versuri din „Cartea numelor“

Seo go Goroju, la Uniunea Scriitorilor, după ce a primit un premiu

Profesorul Romul Munteanu în dialog cu Doina Uricariu

Dorin Tudoran și Sânziana Pop alături de Nicolae Mateescu, care, la acea vreme, era implicat în „Războiul piinii“

haiku

Orașul cerului —
igrasia secunde
în care mori...

GLOSSĂ

Venind spre casă, de la votare. Dimineată, străzile aproape goale. Trec pe lângă casa unui fost coleg de liceu. Mă uit lung la ferestre, la ușă. Tot ceea ce am trăit atunci, de mult, îmi revine în minte și în simțuri. Pot spune că acum simt mai bine tot ce-am trăit atunci. Chiar faptul trăirii te face opac la viață, ca un tablou neștiutor că se află-n interiorul altui tablou. Probabil că din moarte ne vom considera cu alți ochi viața — dacă asta va fi cumva posibil. Oricum, din afara vieții: uneori exilul, boala, decăderea joacă acest rol de îndepărtare și deci de *raisonneur*.

Mă gândesc la stupiditatea actului votării. Să alegi oameni pe care practic nu-i cunoști. Atunci când prietenii îți oferă groaznice surprize, ce poți aștepta de la un străin care va avea puterea în mână? Democrația? Adică umorile turmei! Stai, stai, că nici n-am ajuns acolo, sintem încă în groapa cu lei.

Cerul gri cu benzi de alb luminos. Crengile negre ale copacilor. Aco-perișurile întunecate. Pasul meu somnambulic adâncind și mai mult străzile într-o apatie voluntară. Majoritatea caselor sau dărpănat și pe-tele de igrasia sînt singurele forme care le definesc. Tot cartierul e o hartă tropicală, cu vegetații luxu-riante, desigur părăginite. Cîlni va-gabonzi tîrcolesc peste tot ori zac în mijlocul străzii cu aerul unor coyoti drogați.

Petele de igrasia se slujesc de ca-se ca de un suport oarecare. Petele de igrasia: mai frumoase, mai armo-nioase decît casele. Logica lor strin-gentă ca a porilor. Nimic în plus, nimic de retușat. Totul înlanțu'n-du-se într-o imediatete a miracolu-lui. Atît a rămas din acest oraș, din casele lui, Glorie izvoarelor creati-ce! Și ploii, și furtunii, și tuturor dezlănțuirilor pe care Dumnezeu le hărăzește bicisnicilor ce sintem ca să ne arate splendorile decăderii, umilintei și nimicniciei.

Constantin Abăluță

(Jurnal anticameleonic — 9. febr. 1992)

carmen focșa

Poem

Șuieră aur înlăcrimat
Această reptilă pe care
Niciodată n-o hrănim cu n-deajuns de
adîncă tristețe

Alături încep orașul tînguitor
Cersîndu-și chipul în chipul
Trecătorilor singuri
Cersîndu-și flacăra-n flacăra
Ținută-n palmele copilărești
Uneori seara
Sufletul abia mai pilpiie-n ferestă
Luminind pentru fluturi abia învățați
Grădinile și cer înapoi dreptul
miresmelor interzise

Și această reptilă pe care
Niciodată n-o hrănim cu de-ajuns de
adîncă tristețe

Își leapădă solzii și coboară
În liniștea Cerului Mare

Ieșirea din iarnă

Cu plugul singelui trecut
Prin brazdele vîrstelor, doamne,
Amare și acre poame
Zămislesc grădinile raiului
Și noi, atît de naivi, încît credem
Că ne-am născut cu dinții gata strepeziți
Și totuși îngerii plîng și cerșesc atîrnați
de streșini

Micii de jertfă și întind singuri pieile-n
par

Ies din iarnă ca dintr-o altă ființă toți
cei care

Osteniți, se așază-n semn de cruce
Și se lasă striviți deopotrivă
De tălpile care pînă acum striveau
miezuri suave

Care nu se-nmulțesc niciodată.

Dor

Lumina se sleiește-n urma ta
Strugurii-ngheață pocnind pe ciorchini
Dorințele noastre iau formă de stea
Înfipte în trupul de care ne credem
străini.

Privirea mea pilpile-n geamuri
Ca o gutuie zbircită a valer de toamnă
Apoi se șterge din memoria ploii
Strînsă-n sine precum caii în hamuri.

Final I

Fulgeră cu păsări fără trup. Ades
Peste acoperișuri parcă frînte-n două
Case părăsite de demult își țes
Amintiri strigate către luna nouă
Zi strivită-n palme precum o petală
Înflorește-n cerul greu, bolovănos
Cînd pe gura arsă ploile îmi spală
Urme de cuvinte ce-au pornit în jos.

Final II

Se tulbură ape de plumb topit. Și plumb
E începutul tîrziu al somnului în care
Moartea e un simplu foșnet de porumb
Bintuți mai mult de inserare decît
De tristețea ce-ar fi să ne poarte măsura
Apăsăm pe cite-o clapă — nimic — nici
un sunet — nimic

Și tăcerea aceasta ne așază în spic
Singerat de secera lunii -ntr-o scară
Pămîntul ne gustă cu gura amară.

În umbra lui El Greco

Cea mai grea de învins dintre impresiile pe care le iscă pictura lui Ovidiu Oprea — expusă, în cea de a șasea personală la Galeria „Orizont” — este aceea de **deja vu!** Pentru că acest artist poartă în plină contemporaneitate, sub bicele sfredelitoare ale lăseților și în preajma iscoditoare tentații extraterestre a umanității, undă unei coplesitoare nostalgii renașcentiste. O face cu instrumentele și luminile marilor hispanici, de care se simte ontogenetic legat. Nu-i un viciu, nu-i o slăbiciune, dar pictura pe care ne-o propune are un alt timp și o altă dimensiune a percepției. Ea pare să-și caute lumea și interioarele din care omenirea a ieșit de mult. Deși, să fim drepti, nici astăzi asemenea podoabe nu ne cad rău! Oricât ar evolua gusturile, ori cît de moderni ne-am voi, tihna lăuntrică după care tinjăm atîta își află

împlinire și în contemplarea unor astfel de vestigii artistice vii. Ovidiu Oprea este, bănuim, conștient de acest handicap cu care s-a lansat în cursa pentru nemurire, deși convingerea noastră fermă este că nu asemenea scopuri vizează, ci doar o viață demnă și îndestulată prin materializarea talentului ce-l are. Pentru că Ovidiu Oprea este un foarte înzestrat artist; un instinct creator puternic dublat de o bună școală de pictură și desen, care își spune cuvîntul în tot ceea ce așterne pe pînză.

Ce face, de fapt, Ovidiu Oprea? Tematic, el sondează zona umanului, teritoriul larg și infinit nuanțat din care extrage simboluri sublimate în potret sau compoziții de gen cu caracter alegoric. Pictorul imaginează o umanitate dominată de aspectele canonice ale existenței. Personajele sînt supuse unui joc al destinului neîndurător. Un aer apăsător de supușenie și umilință se degajă din compozițiile sale, alături răzbat strigăte de revoltă, reprimare însă de amenințătoare deznădejde. În alte compoziții, în care pictorul glosează pe marginea iconogramelor cu subiect biblic, suferința purificatoare pare să lumineze dinlăuntru personajele cu fiorii speranței creștine.

În altă serie de lucrări, artistul reține din universul sanctuarelor umane doar recuzita prețioasă a incintelor rituale într-o revărsare ostentativă de forme și armonii cromatice. Naturi statice cu o puternică pregnanță a staturii lor compoziționale, ce amintesc de Zurbaran și Velasquez. Dar și de cițiva dintre colegii săi de penel, oarecum congeneri, cum ar fi Dărăngă, Velicu, Rîmniceanu...

Performanțele cele mai atrăgătoare le realizează Ovidiu Oprea în compozițiile ce au ca obiect corpul uman. Pictorul este vădit preocupat de studiul atent și serios al anatomiei umane folosind în acest scop tot ceea ce experiența directă de atelier îi poate ofe-

ri, dar, mai ales, lecția marilor înaintași. Aici este planul pe care creația sa este vădit intersectată, fără a se emancipa încă, de descoperirile în domeniu ale lui El Greco și ale aceluiași Zurbaran, evocat mai înainte. Cel puțin pentru puterea noastră de cuprindere și percepere artistică, compozițiile de acest gen ale lui Ovidiu Oprea rezumă remarcabil expresivitatea inovatoare a marelui toledan, lăsîndu-se influențat de acesta pînă și în structura paletelor coloristice. Albastrurile și transparentele din albuli aparțin aceleiași școli, într-o viziune care sporește dramatismul compozițiilor prin contrastul cu gama atent nuanțată și finisată a culorilor terne. Ceea ce obține acest artist din această savant mîmată

lecție ținută la umbra lui El Greco este o pictură frumoasă și coerentă, caracterizată de o iscusită știință a compoziției, plină de ritm și tensiune dramatică, cu personaje ce se definesc printr-o revărsare atent studiată de gesturi și atitudini (afecțiunea romantică de tip Gericault și Delacroix nu-i este străină), cu un subtil control al luminii și al raporturilor cromatice în suprafața pînzei. În felul său, Ovidiu Oprea își vedește pe această cale disponibilitățile sale de virtuoz, chiar dacă tere-nul pe care se manifestă a mai fost colindat de alții. Nici un artist nu moare sorbind din unda marilor izvoare.

Corneliu Antim

muzica

Beethoven la Craiova

De aproape 170 ani, Simfonia a IX-a de Ludwig van Beethoven răsună în toate colțurile lumii, aplaudată frenetic, deși unii specialiști nu o socotesc la înălțimea altor capodopere ale maestrului. Din seara de 7 mai 1824, cînd Beethoven, în fracul său verde, urmărirea în scenă, prima audiere a lucrării, fără a putea auzi, însă, nici muzica, pe care o imaginase, nici ovațiile publicului, simfonia cu a sa Odă a bucuriei colindă globul și sufletele noastre, simbol al iubirii de oameni, al luminii și concordiei. Marele singuratic, marele îndrăgostit de semenii săi, de libertate și dreptate a apelat la versurile lui Schiller tocmai pentru că ele concretizează crezul său — „Slava ta aduce iarăși pe popor lingă popor / Frați pe lume azi noi sintem/ Unde vii ușoară-n zbor”. Peste timp, muzica ce înșeamintea aceste stihuri a devenit simbolul umanității, răsunînd, în veacul nostru bîntuit de stihii și dihonii, ca o chemare la pace și speranță. Oricine recunoaște citatul, îl fredonează, fie că știe sau nu cine l-a compus (pînă și clipul — reclamă Michael Jackson are ca fond sonor celebra temă beethoveniană).

La Craiova, în concertul de deschidere a stagiunii, Corul Orchestra Filarmonicii „Oltenia”, sub bagheta lui Horia Andreescu interpretînd Simfonia a IX-a, s-au străduit să răspundă solicitărilor, realizînd, în general,

parcursul corect al partiturii, în ciuda unor suprafețe uneori confuze sub aspect ritmic. Efortul meritoriu al formației a condus la construirea unui edificiu sonor masiv, în care intensitățile maxime au avut prioritate, probabil în dorința de a crea densitatea și strălucirea specifică, evitînd contrastele cu eventualele suprafețe în nuanțe estompate. După cum am aflat, Horia Andreescu a lucrat, de această dată, pe partitura lui Igor Markevitch, adnotată în detaliu, astfel încît varianta propusă, în tonuri alb-negru, diferă vizibil de interpretările sale anterioare. Austeritatea celebrului dirijor tempera excesele, dar nu excludea nici impetuoșitatea, nici sensibilitatea expresiei.

Cvartetul vocal a fost alcătuit din oaspeți bucureșteni binecunoscuți publicului meloman — soprana Bianca Manoleanu, mezzosoprana Mihaela Agachi, tenorul Ionel Voineag, basul Pompei Hărășteanu, care, într-o formă vocală excelentă, au realizat momente, într-adevăr, frumoase, fără a fi însă, deosebit de expresive în ansamblu.

O sală arhiplină, de bun augur în debutul stagiunii, a aplaudat minute în șir, cerînd „bis”. Dea Domnul ca fiecare concert să aibă un asemenea succes de public (și de casă).

Revenită dintr-un lung și dificil turneu în Italia, Filarmonica „Oltenia” își propune, în continuare, să abordeze un program pretențios, marcînd, între altele, marile aniversări ale anului viitor — Ceaiikovski, Grieg, Rachmaninov, dar și patru decenii de la înființarea corului (cărui îi dorim altă „costumație”, căci rochiile sînt de un cărămiziu dureros), precum și numeroase festivaluri de real interes.

Indiferent de soarta alegerilor, de vreme sau bursă, Filarmonica din Craiova a optat, fără echivoc, pentru muzica bună, pentru calitate și seriozitate de nivel (cel puțin) național, ceea ce, în mare măsură, este și din „vina” directorului său, pianistul Mihai Ungureanu, recunoscut pentru exigența, meticulozitatea și veșnica sa nemulțumire (creatoare).

Anca Florea

parțial color

Lamentații tardive

După ce luni de zile a făcut jocul puterii, slobozindu-l pe dl. Ion Iliescu pe post, ori de cite ori îi era amenințată domnia, acum, cînd zarurile par aruncate, televiziunea română proclamă, cu mult zgomet, faimoasa (!) el echidistanță. Apoi cu o mină demnă de o cauză mai bună, invită la dialog diverși învingători dar, mai ales, învîși, continuîndu-și astfel practicile cinice. Liberalul Dan Lăzărescu, al cărui partid a fost compromis, din afară, de I.I. Brătianu, iar, din interior de Radu Cîmpeanu, nu mai are altceva de adăugat decît că România e o țară „emnamente agrară”. Îi înțelegem ironia și amărăciunea, dar cum de a putut rămîne alături de un ins care, se vedea cu ochiul liber, ducea spre destrămare o grupare, cîndva atît de respectabilă? Păcat că atîția intelectuali de rafinament rămîn în afara parlamentului, lăsînd locurile verdetilor, pășuniștilor și zongoriștilor de tristă și, vai, actuală dezamăgire. Beția ce a atins pe mulți componenți ai Convenției Democratice, care n-au bănuț că șiretenia roșiilor sparge și munți, dar-mite conglomerate, înainte de a vedea albul în strachină, îi costă acum. Lamentațiile sînt oricum tardive, fiindcă prea multe nu mai pot fi reparate. E greu de conceput că, în cîteva zile, poți reorienta electoratul. Noi nu credem că poporul român e damnat în istorie, depășin lăță, și de cel albanez acum. Mediile rurale au fost prea puțin luate în calcul de Convenția Democratică. Nu le poți convinge cu scrisori și declarații de dragoste. Propaganda tendențioasă, populistă și perfidă a fedeseșiștilor a găsit un cîmp de acțiune fertil. Tot de aici s-au strecurat zvonuri de tot felul, care de care

mai alarmante, și nimeni din opoziție nu a scisizat necesitatea contracarării acestora. Cum se mai spune adesea, povestea din țîrg nu se potrivește cu aceea de acasă. Intoxicarea la fața locului, nestîngerită, a avut efectele scontate. În vreme ce democrații erau entuziasmați de amploarea mișcărilor din orasele mari, spațiile izolate și retrase erau ademenite pas cu pas, clipă cu clipă, cu vesti terifiante și promisiuni mincinoase. Nu mai insistăm asupra acestora. Sociologia ar putea scrie chiar niște studii în acest sens.

La o masă rotundă, unde erau invitați mai mulți ziaristi, Sergiu Andon făcea o remarcă ușor amuzantă. Cea mai substanțială platformă ar fi fost a Convenției Democratice, dar, din păcate, nu a fost bine cunoscută de electorat. Abia acum, cînd simte că stînga naționalistă, după cum se prefigurează, va aduce multe necazuri țării, reprezentantul „Adevărului” se alertează. Nu cumva aceeași gazetă a plusat în nenumărate rînduri pentru varianta Ion Iliescu și susținătorii săi? Mersul în zig-zag a devenit deja periculos. Cînd o cirmuire calcă din gafă în gafă, compromițînd atîtea idealuri, să o mai susții este, ca să fim eufemistici, cel puțin deplasat. Și, colac peste pupăză, vîi și deplîngi votul nefericit de la 27 septembrie. Vor mai fi și alții care se vor dezice de poziția lor la un moment dat, dar va fi prea tîrziu. Să ne dea lecții de democrație, ba chiar să ne facă legi adulătorii lui Ceaușescu, nu vi se pare că răsucim invers acele ceasornicului? Cînd vom tremura de frig în case și cînd vom privi în magazine vitrinele goale, va apărea la tribuna Senatului figura lăbărtată a lui Gheorghe Dumitrescu și ne va vorbi de pericolul unguresc. Văcaru îi va ține isonul și ne va aminti că „multe se leagă aici”, dînd friu liber altor diversioni, pentru a ni se distrage atenția de la problemele reale ale vieții. Alegătorii, cei care s-au mai păcălit o dată, în 20 mai, 1990, în Dumbrăva Orbului, vor stringe din dinți și-și vor blestema zilele. Dar noi, cei care ne-am trezit totuși la vreme de ce trebuie să suferim?

Marius Tupan

Dulcea muzică a Albionului*

Fără a fi un paselist, în mai toate frumosele și incitantele sale romane, deopotrivă, în „Hawksmoor”, „Chatterton” sau „Lumina cea dintâi”, dar și în biografia — în „Viața lui T.S. Eliot” — ca și în „Charles Dickens” (actualmente autorul lucrează la o amplă biografie a lui William Blake, care, fără îndoială, nu va fi rămas fără urmă asupra propriei sale opere) — Peter Ackroyd este un pasionat călător în trecut. Această „reînnoire în timp” este, de altfel, și una din temele esențiale ale ultimului său roman „English Music”. Scriitorul ține a ne avertiza din primele rânduri ale cărții că „reînnoirea în timp”, considerată imposibilă, este un pariu pe care îndrăznește să-l facă și pe care, în lumea artei îl câștigă cu succes. Apoi, ca în mai toate cărțile sale, există și aici o dualitate de planuri, cea permanentă pendulare între lumea reală a contemporaneității ce coagulează trama romanului și universul literaturii și artei, al culturii în genere, pe care scriitorul îl „bîntuie”, grație spiritului său livresc superior, grație convingerilor sale intime că lumea realului și a ficțiunii trăiesc într-o organică îngemănare, că planul născut este adesea mai adevărat, mai viu și plin de semnificații, decât lumea concretă a cotidianului. Așa se face că romanele și biografiile lui Peter Ackroyd se conțin în ultimă instanță în profunde și fascinante eseuri, pe care oricând merită să le citim pentru orice iubitor al artei. În „Muzica engleză”, nu putem să nu ne gândim la această regulă. Grație amplă, purtând însemnele evidente ale unei deja tinere maturități esențiale și ardușce, ea reprezintă însă ceva în plus. Este cartea ambițioasă a

unei viziuni sintetice, integratoare, este, în același timp, un amplu eseu, o suită de tulburătoare „viziuni” și un pasionat imn închinat acelei nobile entități care s-ar putea numi cultura engleză cu tradițiile și spiritul său specific. Sursa de inspirație a cărții sale, poate, imboldul său la untric trebuie să fi fost, de bună seamă, o lungă și intimă conviețuire cu o cultură în care autorul se mișcă cu sensibilitate și rară erudiție, cu pietate și entuziasm, ca într-un tărâm de basm. Așa cum am mai arătat deja, va fi contribuit, poate, foarte mult, la precipitarea acestei cărți și lucrul la biografia lui William Blake. Sursa de inspirație însă ce a generat ideea atât de originală a cărții este un caz de har mediunic din epoca victoriană, evocat în volumașul „Incidents Of My Life” de către fiul spiritistului Daniel Home. Căci în „Muzica engleză”, croul principal este un personaj investit cu calități paranormale, are darul de a stabili contacte benefice cu cei dispăruți din nou pentru ca prin intermediul lor să i tîmăduiască pe cei vii. Clement Harcombe este secundat în munca sa de către Timothy, fiul său, care, fire extrem de sensibil, a moștenit și el harul rar al părintelui, dar dispune de o facultate în plus — capacitatea uluitoare de „a se reînnoire în timp”, de a retrăi adîmna, „pe viu”, viața cărților, existența croulilor și personajelor din mirificul univers al „muzicii engleze” (termen generic sub care el grupează deopotrivă literatura, muzica și pictura), în care tatăl său, dar și discipulii săi l-au introdus cu dăruire și pasiune. Cărțile devine astfel o narațiune stranie, fluidă și captivantă ce se desfășoară pe două planuri — viața cotidi-

ană cu problemele obișnuite și duritățile sale, căreia trebuie să-i facă față două ființe înzestrate cu calități neobișnuite, și „lumea cealaltă”, universul de chin-tăsențe al viziunilor și imaginației — lumea literaturii, muzicii și picturii engleze — în care Timothy Harcombe nu se refugiază ci „alunecă” firesc (ca într-un soi de dimensiune eternă a timpului), retrăind aievea marile momente ale culturii Albionului cărora implicit, le descrie frumusețile adine grăitoare. Sepe rîndă astfel prin fața cititorului în, deopotrivă, evanescente și consistente imagini, lumea fantastică a romanelor lui Dickens și a plasmurilor insolite ale lui Lewis Carroll, epoca de aur a muzicii elisabetane, într-o frescă într-un peisaj de Constable sau Gainsborough, reconstituit alături de autor eșafodajul raționalismului lui Sherlock Holmes, ascultăm o disertație despre muzică ținută de Byrd, avem viziunea delicatului Gainsborough, care împreună cu viola da gamba, instrumentul său preferat, imbină fericit cromatica sunetelor cu rafinamentul culorilor paletelor, mărșăluim vrăjii în halucinantă lume a Londrei secolului al XVIII-lea, avîndu-l drept călăuză și tovarăș pe nimeni altul decît pe originalul și enigmaticul Hogarth și pretutindeni avem neașteptate revelații căci de fiecare dată ne cufundăm în acel univers care este cultura engleză, cu glorioasele sale tradiții, cărora autorul încearcă a le surprinde esența. Pentru Peter Ackroyd specificul culturii engleze rezidă în însăși armonia sa — acea armonie lăuntrică pe care o discernem deopotrivă în literatură, pictură și muzică — „divina smintcoală”, cum a numit-o Byrd — și care, se înru-dește, în viziunea autorului, cu celesta armonie a muzicii sferelor ce stă la temelja întregului univers. Filozofia engleză însăși are frumusețea muzicii și s-ar putea spune că o ilustrează, ea fiind în același timp rațională și contemplativă. Cuvinte cheie ce revin în roman sînt „palimpsestul” și „legătura dintre trecut și prezent”. Palimpsestul ca stratificare a strădaniilor generațiilor succesive de a se învrednici să pună fiecare în parte o slavă la temelja culturii, metamorfizată apoi în aur prin alchimia textului nou, și legătura dintre trecut și prezent căci, după afirmația lui Locke, dincolo de istorie și schimbările sale se poate discerne existența neîndoielnică a unui principiu. Se postulează astfel existența unui simț lăuntric ce este receptiv la acest principiu, la această constantă, în aceeași măsură în care simțurile fizice răspund

lunii materiale. Dar ceea ce este mai important este capacitatea ființei de a depăși impresiile materiale și a pasi în lumea imaginației, putînd a descoperi astfel sensurile adînci ale istoriei. Autorul are talentul de a zugrăvi chipuri și portrete, de a evoca lumea vie, culorile, infinitele nuanțe ale cerului, lumina aparte și farmecul peisajului englez. Îngemînd lumea artei cu cea a realității, el scrie pagini memorabile despre muzica, literatura și pictura engleză, aflate toate sub semnul lui Orfeu. Dar strîns legată de acest filon al cărții se află o altă temă — aceea a relațiilor dintre părinte și copil. În final, Clement Harcombe va dispărea dar va lăsa drept moștenire fiului său harul mediunic și astfel, o dată în plus, autorul accentuează o idee scumpă părinților — aceea a continuității generațiilor, o lume ce vine să se primenească, dar în care nimic nu se pierde. Despre „Muzica engleză” s-a spus că este un „tur de forță”. Este fără îndoială un roman excepțional, cu atât mai valoros cu cît marchează realizarea unei viziuni scriitoricești de o vibrantă sensibilitate poetică și de un elevat patriotism. Originală este și formula stilistică a cărții. Mozaic de stiluri, de straturi lexicale și stilistice, textul înglobează scurte pasaje din operele unor scriitori și artiști englezi (Thomas Browne, Thomas Malory, William Hogarth, Lewis Carroll, Samuel Johnson, Daniel Defoe) fapt de care sîntem avertizați într-o notă introductivă — sau, grație unui mimetism artistic superior, reconstituie stilul unor scriitori sau epoci literare în care autorul se mișcă cu dezinvoltură. Textul se constituie astfel într-o fină marchetărie în care întarsii și esențe stilistice diferite conferă scriiturii un rafinament aparte. „English Music” reprezintă în lumea literară britanică a acestui an o carte de referință. Fascinantă, scrisă sub semnul lui Orfeu, această meditație pe tema „dulcii muzici” a Albionului este totodată o intruchipare a ideii lui Blake potrivit căreia prin poezie, pictură și muzică putem accede spre sferelor elevate ale imaginației, că astfel avem acces la lumea și revelațiile Virsei de Aur și a Paradisului, putînd pătrunde esența adîncă a lucrurilor.

Virgil Ionescu

* PETER ACKROYD : „ENGLISH MUSIC”, HAMIS HAMILTON, LONDON, 1992.

dosar:

August Strindberg

La apariția în editura Mercure de France, a operei autobiografice (în 2 volume) a scriitorului suedez, Le Figaro Littéraire a publicat mai multe articole despre viața și opera lui Strindberg din care extragem :

DEMONII ȘI ARTISTUL de Jean Marie Rouart

E o otrăvă lăsată de romantism : avem un pic tendința de a prefera pe scriitorii tiranizați de un demon, acești blestemați cu viață furtunoasă, cu omoruri pustiitoare, care fac deliciul biografilor și cititorilor, care-și imaginează că nu există veritabili artiști fără o bună doză de nenorocire și nebunie. Cu A. Strindberg nu vom fi dezamăgiți ; nu un demon ci zece care l-au asaltat, pustiit, torturat ; delir de persecuție ca Rousseau, nebunie paranoică ca Maupassant, boemie turbată ca D. H. Lawrence, gelozie bolnăvicioasă ca Proust, instabilitate permanentă ca Verlaine, obsesie a sinuciderii ca Nerval, fiu rău ca și Kafka, soț tiranic ca Tolstoi. Marele scriitor și dramaturg suedez cumulează toate distincțiile indispensabile panopliei literare ale artistului modern. Talentul său e de a fi supraviețuit teribilelor sale experiențe, seismelor sale mentale care l-ar fi putut conduce drept la cămașa de forță și de a le fi transformat în formidabile romane și în magnifice piese de teatru. Rareori, un om va fi dat spectacolul unui astfel de război angajat pe toate fronturile : cu el însuși, cu familia sa, cu societatea, cu soțiile și prietenii săi. Acest dezacord permanent e toată materia luminoasă a operei sale, motorul cu explozie care-l antrenează genul. Aceasta e ceea ce l-a făcut să scrie capodoperele sale : **Domnișoara Iulia, Pledoaria unui nebun, Fiul servitoarei,**

În marginea vastei mări. Această operă tot așa de vastă și variată ca aceea a lui Balzac, bogată în introspecții sentimentale, oferă această hiperanaliză a labirintelor noastre sentimentale în care au trecut maestrul scriitor scandinav, cu această puțină isterie arctică ce le este caracteristică. De parcă apropierea polului i-ar face să piardă busola.

NEVROZELE GENIULUI de Claude Michel Cluny

Marcată de revolta, viziunile și furiile sale, opera lui August Strindberg este pe măsura vieții sale : aceea a unui geniu chinuit care a știut să transforme demonii săi în literatură.

Operă enormă ; opera unui furios, a unui neubuit, a unui bolnav acrit, chinuit, halucinat, provocator, genial, urât, excesiv și a cărui ironie tăioasă, lirismul, viziunile, acuzațiile n-au încetat să-l agite (pînă la apariția în fața tribunalelor), pentru sau împotriva lui pe contemporanii săi... Și nu numai scandinavii ; Johan August Strindberg a trăit în Franța în mai multe rînduri, cu noroace diverse. Dacă l-am crede, citindu-l, am putea mai bine să scriem : nenorociri constante. Romancier, nuvelist, dramaturg sau autor de însemnări zilnice ; în general nu există un teren literar pe care marile scriitor suedez să nu fi cercetat de multe ori cu mijloace atât de iubite de psihiatri. Temperamentul său, dar și curentele de gîndire ale timpului (ca și abaterile lor), sau „și-au dat mîna” ca să-l împingă pe Strindberg să-și hrănească scrierile cu impulsurile sale i-

mediate ca și repulsiile sale. Această furie, de refuz, de fatalitate care-l face să-și fiarbă cerneala în călimară, el o ațîță pînă la moarte.

El se întreabă în **Incoronarea efiiciului**, pe care o considera ca pe una din cele mai bune lucrări ale sale, despre ceea ce aștepta de la moarte în loc să vorbească despre ceea ce, odată trecut pragul, îl aștepta. Răspunsul, evident, nu e dat. Dar mai mult sau mai puțin revenit la sentimente bune față de creștinism, interesat de Swedenberg, atras în ciuda timpului său de lumina pagină, el nu mai este în aceste pagini „prezidiul călăuzit vîndicării” și rînjind din **Pledoaria unui nebun** sau din **Inferno**. Acest ultim titlu îl scrie de altfel în franceză —, după 1897 — în timpul unui tratament la spitalul Saint-Louis din Paris.

El suferea de o boală de piele (aproape incurabilă și azi) și aceasta n-a făcut decît să adauge gheara aripilor demonilor săi interiori.

BOEMUL MISOGIN

extras din „PLEDOARIA UNUI NEBUN”

„Urmărit ca o fiară sălbatecă, schimb cîmpul de luptă și, ajuns în marginea mizeriei, ajung să ating un țărîm neutru într-un sat din împrejurimile Parisului... Dar iată că am căzut, din nou, în capcană, și rămîn acolo închis timp de zece luni, poate cele mai rele din viața mea.

Societatea se compune din tineri pictor scandinav, majoritatea fără școală, țărani tineri, mai înainte ucenici, în diverse meserii și de origini pe cît de diverse pe atît de nedefinite. Și ceea ce este și mai rău, femeii pictori emancipate de toate prejudecățile, infatuate de literatura hermafroditică pînă a se crede egale bărbaților. Și ca să-și mascheze sexul, ele afișează obiceiurile bărbatului, fumează, se îmbată, joacă biliard, își fac nevoile în stradă, în spatele unei porți, vomită în public fără jenă și se dedau, după propriile lor mărturisiri jocurilor dragostei între ele...”

În românește de D. St. Rădulescu

(Va urma)

Cu ochii deschiși

impărat roman nu-l deprinsese deloc răbdarea.

— **Iar limbile vechi, la ce vîrstă le-ai abordat?**

— Latina către zece ani, greaca spre doisprezece ani. Tatăl meu mi le-a predat, apoi am avut profesori care veneau acasă. Dar el este cel care a început. Era de asemenea în timpul războiului și era foarte frig. Nu mi-a fost niciodată frig pe vremea aceea, în Parisul lui 1915, unde ne întorseam în final, după un an petrecut în Anglia. Locuiau la Paris de cînd Mont-Noir fusese vindut, către 1912 sau 1913. Tatăl meu îl părăsise în 1912, puțin timp după moartea mamei sale. Îi vînduse fără amărăciune, intrucît trăise acolo prea multe tracasări și certuri de familie. Se instalase în această avenue d'Anin, care a devenit avenue Victor-Emmanuel-III, apoi avenue du Président Roosevelt, așteptînd să devină avenue Mac... în această casă care nu mai există căci i s-a demolat aripa în care locuiau. Am încercat să regăsesc locurile, acum șase sau șapte ani, dar nu le-am recunoscut.

La numărul 15 era o frumoasă casă veche din secolul al XIX-lea, cu o curte interioară. Noi ocupam un apartament la primul etaj dînd în această curte. Acolo am citit mult, și mai ales am fost prin muze. Mutarea de la tară în Parisul de dinaintea lui 1911 era pentru mine minunată, pentru că existau muzele.

— **Nu ați regretat plecarea de la Mont-Noir?**

— Eram prea tînăr. Pentru un copil, orice nouă este frumoasă. Acolo, (la Paris...) erau Iguvul, Cluny, subteranele muzeului Cluny, palatul Termelor. Pentru mine începea marea viață a istoriei, adică lumea celor vii din trecut. (...)

Cînd se vorbește despre dragostea pentru trecut, trebuie să fii atent, e vorba de dragostea de viață: viața e mai mult la trecut decît la prezent. Prezentul e totdeauna un moment scurt și aceasta chiar atunci cînd plenitudinea lui îl face să pară etern. Cînd iubesti viața, iubesti trecutul pentru că el înseamnă prezentul supraviețuind în memoria omenească. Ceea ce nu înseamnă că trecutul e o vîrstă de aur: ca și prezentul, el e o rînd atroc, superb ori brutal, ori numai oarecare.

Dar oricum, în prima mea copilărie la Mont-Noir, mergeam adesea în diferite orașele din împrejurimi ca să vedem lucruri frumoase: era Arras, era Furnes, Furnes, deosebi, m-a impresionat cu frumoasele lui biserici aurite. Mai era Bruges, și, din cînd în cînd, Bruxelles, unde locuim la una dintre matusile mele, dar nu-mi plăcea Bruxelles. Și apoi, cînd a izbucnit războiul, cînd armatele germane împinziseră Franța, a fost Londra.

Prin Ostende, am sosit în fine pe un pachet plin de refugiați, și am rămas acolo un an, lângă Richmond. Pentru mine asta e o amintire tîmșă, pentru că era primul mare oraș în care trăiam cu adevărat pe toată durata zilei, deja pe trei sferturi ieșită din copilărie. Dar nu era doar marele oraș, era mai ales parcul din Richmond, căprioarele etc. Dar, în sfîrșit, mergeam mult la Londra, la National Gallery, la British Museum. Acolo l-am văzut pe Hadrian pentru prima oară, virilul și aproape brutalul Hadrian de bronz către cel de-al patruzecilea an al său, repecut din Tamisa în secolul al XIX-lea, și apoi statuile din Partenon.

— **Vorbii despre muzee așa cum altul ar vorbi despre cinematograful unde era du joia.**

— În fond, cam asta este. Era vorba de nașterea unei imaginații. O spun într-un mod cam ușuratic, fiindcă nu trebuie niciodată să apeși prea tare, dar asta ridică foarte mari probleme: imaginația acceptă lucrurile de care se poate atașa; dar mai există nu ceea ce respinge, ci ceea ce ea ignoră, ceea ce admite să treacă neobservat. Există, afinități, alegeri, deloc ușor de explicat. Rețineți de altfel că și eu am avut o perioadă de pasiune pentru cinema, între douăzeci și cinci și treizeci și cinci de ani. Apoi mi-a trecut, bineînțeles cu excepția citorva foarte rare filme mari. Dar totdeauna mă tem un pic de umbrele de pe celuloid. De altminteri am explicat asta în *Denier du rêve* (Pomana visului, roman).

— **Dar vă amintiți de momente privilegiate din timpul acestor vizite?**

— Îmi amintesc foarte bine de prima mea vizită la Westminster. Misterul Evului Mediu e ceea ce am descoperit atunci în monumentele funerare gotice. Îmi amintesc deopotrivă foarte bine de lucruri contemporane, de o expoziție a lui Mestrovic, care a fost prima mea întâlnire cu arta slavă, și am impresia că asta a fost cel dintîi fir ce urma să mă conducă spre Balcani, spre Balcanii Novelelor orientale care se situează în Orientul slav.

— **Mi s-a întimplat să fac liste cu lecturile mele de copil și adolescent, gîndindu-mă mereu la Quoi, l'éternité?, cel de-al treilea volum din *Labyrinthe du monde*. Trebuie făcută o distincție foarte clară: influențele copilăriei nu au nimic comun cu cele ce-i urmează. În fond,**

ele au fost atît de numeroase că a trebuit să se anuleze reciproc.

— **Sînt mai întii poveștile, pe care le-am iubit atît. Ca toți copiii, mă străduiam să le înfăptuiesc plîmbindu-mă cu o baghetă, frecînd obiectele, cerîndu-le să se preschimbă în aur; nu se schimbau nici-cum, dar era un joc delicios.**

După aceea, au fost lecturile cu voce tare, alături de tata, lectura operelor pe care el le aprecia, de pildă *Comoara sârmanilor*, despre care am vorbit deja. Mi-a citit — aveam spre unsprezece ani și acest misterios, puțin diuât, aproape „monden“, trebuie că a avut o anume influență asupra orientării mele viitoare — romanele lui Merejkovski, la modă în epocă. Aceasta se petrecea în apartamentul de la Paris. Nu prea înțelegeam bine, dar aceste lecturi îmi lăsaus acel sentiment al mulțimii pe care totdeauna reușesc să-l redea romanele rusești, fie ele de Merejkovski ori Tolstoi.

L-am citit de asemenea pe Shakespeare. Mi-am citit totii clasicii în edițiile ieftine pe care mi le cumpăram singură — cum v-am mărturisit deja — Racine, La Bruyere și alții. Îmi amintesc o impresie, cînd tocmai începusem să citesc; mă rog, tocmai învățasem să citesc, dar lectura era încă ceva foarte nou pentru mine; trebuie să fi avut șase ani și jumătate, ori șapte, cel mult. Era o zi de mutare, și tata mă lăsase singură în camera lui în timp ce încuia ușa. Îmi dăduse prima carte găsită pe masă: un roman scris de o femeie uitată, complet necunoscută acum, al cărei nume l-am găsit întâmplător pe o placă, aplicată pe casa ei, la Montpellier, cînd au zăbovit în acest frumos oraș, în urmă cu niste ani. Ea se numea Renée Montiaur, dintr-o bună familie din Languedoc, protestantă, cred, și scrisese romane evanghelice sau biblice. Cărțile de genul acesta nu m-au delectat niciodată, dar îmi amintesc că aceea se petrecea în Egipt, către epoca lui Christos. De-abia știam unde se afla Egiptul, iar intriga am uitat-o, dar exista un pasaj care m-a impresionat, cînd personajele urcau într-o barcă pe Nil, la apusul soarelui. Impresia colosală: un apus de soare pe Nil, la vîrstă de șase ori șapte ani. Impresie niciodată pierdută, chîț că a durat atîta timp ca să devină un moment al călătoriei lui Hadrian în Egipt. Asta mi s-a întipărit în memorie. Cu ce ai putea uimi autorul acestui roman, pios...

— **Ce alte romane franceze ați mai citit?**

— În prima adolescență, mai nimic; abia mai tîrziu, spre cincisprezece ani, m-am apucat să citesc tot. L-am citit pe Barres, desigur; era omul timpului. Lectura patriotică nu mă interesa deloc. *Dezrădăcinații* îmi părea o carte artificială și căutată; gîndesc și-acum același lucru. Dar Barres din *Colina fermecată* era bulversant, de vreme ce, din nou, alterna lumea invizibilă și cealaltă, cea a realității tărănești; continui să cred că e o carte mare. Evident, sînt goluri, momente cînd Barres se autoplăgiază, dar sînt deopotrivă momente cînd există o adevărată artă, acele peisaje din Lorena, minunat descrise, și deosebi singurătatea și bătrînețea lui Leopold, vrăjitorul, ocultistul, și devotamentul lui total pentru Vintras, pe jumătate fanatic, pe jumătate sarlatan, cu toate că aceștia-i pricina tuturor încercărilor sale.

— **Stilul lui Barres l-a influențat pe al dumneavoastră?**

— E greu de spus. Cu siguranță nu, în epoca primelor „mari tentative“ cînd aveam douăzeci de ani, și nici în epoca lui Alexis. Însă după aceea, poate, întrucîtva. În ansamblu, am avut două sau trei perioade de stil diferite, pe care le situez foarte bine. Mai întii primele mele proiecte de cărți. Pîndar, scris de către o adolescentă care nu știa aproape nimic, cel dintîi Hadrian, cel dintîi Zenon, celelalte două, nuvele din *La mort conduit l'attelage*, mizgălite la douăzeci de ani, erau redactate într-un stil inform, însă, cit privește ritmul, mișcarea, era ceva care se apropia de stilul „liber“ la care am ajuns în final. În acest stil mi-am scris și rescris în întregime acele nuvele, care sper că vor apărea cîrînd. Sînt ispîtită să cred că de-a lungul vieții stilul se îmbunătățește, se curată de reziduurile imitative. Se simplifică, își găsește propria cale, dar fondul rămîne, îmbogățit, ori mai degrabă confirmat de viață.

Urmează apoi primele mele eseuri publicate, în genul povestirii franceze, foarte rezervat, moderat, delimitat: e perioada lui Alexis, pînă într-un anumit punct, a existat o stagnare a evoluției mele personale, către douăzeci și cinci de ani. Volam să fiu în pas cu literatura contemporană, deosebi cu „narațiunea“ a la Gide ori a la Schlumberger, și mă închid într-o formă artistică mai literară, mai continuată, ceea ce de altminteri înseamnă o excelentă disciplină.

A urmat o reacție împotriva lui Alexis. E perioada cînd am scris *Feux* și a primei versiuni din *Denier du rêve*, stilul ornat care a putut fi efectiv influențat de Barres, dar și de alții alții. Suarez de exemplu, de către toți pictorii și poeții baroci ai Italiei... Dar după aceasta cred că am pornit mai degrabă pe drumul meu, începînd cu Hadrian.

— **Oare tatăl dumneavoastră a avut el însuși pasiuni literare pe care le-ați fi putut mosteni?**

— Îi plăcea mult să citească și avea autori preferați, dar pasiuni literare, mă indoiesc. De pildă, îi plăceau Shakespeare, Ibsen. Pe Ibsen l-am citit împreună, cînd eu aveam în jur de șaisprezece, șaptesprezece ani. Am încă mai multe piese adnotate de el: voia să mă învețe să citesc cu voce tare, își imaginase un fel de notație muzicală, ca să marcheze pauzele, pasajele unde vocea urcă și coboară. De la Ibsen am învățat mult despre independența totală a omului, precum un dușman al poporului, în care singur protagonistul își dă seama că orasul e po-luat. Acești mari scriitori din secolul al

XIX-lea erau adesea refractari, subversivi, în opoziție cu epoca și anturajul lor, împotriva întregii medocrități umane. Ibsen, Nietzsche și Tolstoi erau din acela, iar alături de tatăl meu l-am citit pe tustrei.

În schimb, tata nu era un mare cititor al lui Balzac. Voi merge pînă la afirmația, care pare foarte arogantă din partea-mi, că într-o anumită măsură eu l-am convins să citească o parte din literatura franceză a secolului al XIX-lea. Eu l-am zis, de pildă: „Hai să citim *Mănăstirea din Parma*“.

Citeam mult împreună, cu voce tare. Aveam pasiunea cărților. Eu citeam, iar cînd eram obosită, el reluă lectura. Citea foarte bine, mult mai bine decît mine: exterioriza mai mult.

— **Pe Proust cînd l-ați descoperit?**

— Cu puțin timp după moartea lui: trebuie să fi avut douăzeci și patru ori douăzeci și cinci de ani. Dar în privinta lui, tata nu mă urma. Avea acest refuz al bătrînilor. Această repugnăță față de lectura celor mai recente opere, Proust, pentru el, era incomprensibil. Îi prefera pe ruși, pe care îl iubeam enorm. Și Selma Lagerlof, despre care am scris mai tîrziu un eseu, și pe care continui să consider un scriitor de geniu.

— **Și Dostoievski?**

— L-am citit mai tîrziu, și l-am admirat cu un soi de stupeoare, cum să spun? cu respirația oprită, într-atît mi-a părut de mare. Dar nu m-a influențat niciodată. Creștinismul lui era — ori îmi părea — la antipodul a ceea ce mă privea pe mine, cu toate că am o admirație emoționată pentru starea lui Zosima. Totuși, nu l-am recitit niciodată mult pe Dostoievski, și din acest unghi sînt judecate influențele.

Mai erau și autori francezi, Saint-Simon, de exemplu. Tata iubea mai ales scriitorii din secolul al XVII-lea. Aproape întreaga operă a lui Saint-Simon am citit-o cu el. Aveam sentimentul că înțilnesc acolo mulțimi omenești, am văzut în el marele observator a ceea ce se petrece, a ceea ce trece... Cit despre stilul lui, e atît de măret, încît doar fiind cu adevărat profesionist îți dai seama că are un stil. Limba lui e admira-

moda, altfel

PICASSO (II)

Stravinsky a fost o nouă descoperire pentru Picasso dar și P. pentru S. Despre această întâlnire Francis Steegmuller spunea că a fost determinată de o conjuncție majoră a planetelor care, separe, i-a plasat pe toți ceilalți undeva în afară. Stravinsky purta pantalonii de culoarea muștarului, pantofi galbeni și întreaga sa ținută iradia certitudinea că e unul dintre „oamenii viitorului“ așa că atunci cînd pleacă în Elveția cu portretul pe care i l-a făcut Picasso, la graniță i se refuză trecerea portretului considerîndu-se că nu era vorba de un portret ci de o hartă. Răspunsul a rămas anecdotic: „Da, este harta feței mele și nimic altceva!“

Pe acești oameni Apollinaire l-a numit „oameni ai viitorului“, iar Gertrude Stein „generația pierdută“. Apollinaire moare cu două zile înainte de încheierea armistițiului; mulțimea, sătulă de război și exaltată de terminarea lui s-a strîns să celebreze evenimentul pe bulevardul Saint-Germain, chiar sub ferestrele camerei în care marele poet zăcea pe catafalc, acoperit cu flori. Și mulțimea urla dezlăntită: „Jos Guillaume!“, referindu-se la Wilhelm II al Germaniei. Ironia crudă a soartei ca în moarte să fie hilit cel care întreaga sa viață a făcut tot ce a putut pentru a deveni cetățean al Franței.

Este epoca în care cubismul își are începutul și pe care Gertrude Stein îl definește ca „timpul în care picturile încep să vrea să lasă din rame“. Se întilnesc în aceleași locuri Hemingway, James Joyce, Scott și Zelda Fitzgerald, milionari excentrici și aristocrați-auto-exilați și dădăști hărțuți de propriile lor programe, Tzara cu proclamația „adevărații dădăști sînt împotriva lui Dada“, Marcel Proust, cu ceaiurile și ipohondriile și Picasso care „a invitat succesul la fel de

bilă, dar mă întreb dacă nu abia acum mă impresionează mai ales.

— **Și poezii?**

— Poezii? Cej din secolul al XVII-lea fîrește, cej din Renastere și Hugo; mi-a plăcut totdeauna Hugo, în pofida modelor contrare. Recunosc că sînt la el momente de retorică apăsătoare, dar deopotrivă strălucitoare și urtase. Toți ceilalți poeți, Rimbaud, Apollinaire, i-am descoperit mai tîrziu. De altminteri am spus, în prefață la *Alexis*, în ce punct îmi pare că foarte adesea un tînar scriitor e prea puțin preocupat de epoca lui, cel puțin aparținînd complet unui grup „la modă“, care încearcă să o urmeze ori s-o preceadă. În general, un tînar sau o tînră se alimentează din opera generațiilor precedente. Sîntem foarte fra-pați de acest lucru urmîndu-i de aproape pe romantici. Nu la predecesorii lor imediați, ci totdeauna ei se referă la ceva mai îndepărtat.

— **În cazul dumneavoastră, care erau acești predecesori?**

— Poate Yeats, Swinburne, d'Annunzio, d'Annunzio era foarte citit în epoca aceea. Mai degrabă poemele, adesea foarte frumoase, pe care le citeam în italiană. Eram în stare să fac distincție între romanele lui, care sînt foarte date, și poemele care au rămas bune, bineînțeles, cu condiția să treci peste emfaza poetică în care ornamentația barocă e la fel de jenantă la el ca și la Barres.

Cine altcineva? Péguy? Nu m-a ispîtit niciodată: nu-mi plăcea creștinismul lui agresiv, tot așa cum l-am detestat și pe acela al lui Claudel. Nici unul nici celălalt nu existau cu adevărat pentru mine. Baudelaire, da, dar l-am gustat destul de tîrziu, ca o cunoștință, precum cineva care judecă din punct de vedere profesional perfecțiunea extraordinară a versului baudelairean. Era, într-un fel, prea tîrziu pentru entuzismul meu.

În cazul meu, am cunoscut poezia secolului al XVII-lea, și cea a Renasterei: Racine, mai puțin La Fontaine; mai tîrziu am simțit frumusețea ritmică a versului lui La Fontaine, poezii englezi, metafizicii mai ales, cititi, desigur, în original. Și apoi, prîntre italieni, poezii Evului Mediu, poezii a. celei gal savoir“ și toată scoala lor. Poezii care nu sînt într-atît de străine de metafizică.

Dacă vreți influențe, ele ar trebui poate căutate pe latura filosofică. Cred, de pildă, că nu îmi potî acorda unele influențe din Nietzsche, nu cel din Zarathoustra, dar cel din *Vesela știință*, din *Omenescu* prea omeneș, acei Nietzsche care are un anume fel de a considera lucrurile, în același timp de foarte aproape de la mare distanță, lucid, acut, și deopotrivă aproape ușuratic.

— **Dar un om ca Schopenhauer, de pildă, ce a însemnat pentru dumneavoastră?**

— Da, numai că aceasta s-a contonit repede cu influența budismului pentru că în fond Schopenhauer înseamnă prima tentativă de acclimatizare a gîndirii budiste în țările europene. Dar nu mă gîndesc fără emotie la Thomas Buddenbrock al lui Mann, care, dură o viață conventională și descurajată, descoperă la Schopenhauer sensul diseriei și, poate în același timp, pe cel al păcii celei mai înalte.

puțin cit a invitat Van Gogh eșecul“. Succesul a fost destinul lui Picasso și acest amănunt îl face artistul tipic al timpului nostru așa cum Van Gogh a fost al timpului său. Picasso spunea adesea: „Om! nu poate face nimic altceva decît să urmărească firul cu care destinul lucrează.“ Îi mai plăcea să spună că e formidabil „să fii capabil să trăiești ca un om sărac, dar să fii plin de bani, Sexul și hrana sînt singurele lucruri care contează.“

Criza din 1929 îl găsește vînzînd tablouri la prețuri din ce ce mai ridicate, iar servitorii, doica, șoferul cu livrea, mașina Hispano-Luiza, tot luxul cu care se acomodase au rămas neatînse. Cînd Black Sun Press i-a cerut să deseneze un portret al lui James Joyce, pentru frontispiciul de la „Povești spuse de Shem și Shaun“, ce urmau să fie publicate în acel an, a refuzat afirmînd categoric că el niciodată n-a făcut astfel de comisiune și că în orice caz, nu-i păsa în nici un fel de James Joyce. În 1932 o mare retrospectivă a fost deschisă la Zürich Kunsthaus, înregistrînd 28.000 vizitatori. Carl Jung a fost izbit de asemănarea, chiar similitudinea dintre opera lui Picasso și desenele pacienților săi schizofrenici, așa că l-a declarat schizofrenic. Prețurile tablourilor au crescut.

O groază de bani l-au trebuit lui Picasso cînd s-a hotărît să cultive „viața boemă“. Sanctuarul său „speclal boem“ era o clădire din sec. XVII pe rue des Grands Augustins, cu un trecut istoric venerat. Scrie o piesă de teatru în trei zile „Dorința prînsă de coadă“, în care nu există nici un fel de compasiune, nici un fel de speranță. Hainele l-au devenit agresiv boeme, pantalonii jerpelți, buzunare uzate prinse cu ace de siguranță, un ceas atîrnat cu un șiret de pantof, o beretă bască pe capul aproape complet chel; nu mai juca rolul omului obișnuit, nici pe cel de dandy ci pe cel al „omului sărac din popor.“ Cu această modă banii s-au strîns; fata lui, Pamela Picasso, a devenit o adevărată patroană de modă.

Corina Cristea

MARGUERITE YOURCENAR

CU OCHII DESCHIȘI

Matthieu Galey : — Aveți impresia că ați avut o copilărie oarecum de excepție ?

Marguerite Yourcenar — Nu am drept reper decât descrierile celorlalți scriitori asupra copilăriei. Nu le găsesc exacte. Așadar, trebuie să cred că-am avut o copilărie deosebită ori că acei scriitori au reconstituit copilăria în mod românesc ori în mod poetic și uneori înexact.

— Totuși, aveți posibilități de comparație. Cunoșteți și alte copilării.

— Da, dar le cunoașteam superficial, în ceea ce eu aș numi convențiile copilăriei. Dar ce gindeau ei, la ce visau, odată întorși în camera lor de copii ? Nu știu. De pildă, un scriitor pe care-l socotesc foarte mare și care, pe deasupra, e o femeie — adică în privința asta ar fi putut exista puncte de contact — Selma Lagerlöf, iar eu consider că amintirile ei din copilărie sînt niște flecări foarte dragute, dar tot cei mai de seamă este eliminat. Cartea nu a fost scrisă ; ea ar fi putut să o scrie, dar n-a făcut-o. Profunzimea ei nu se întrezărește deocînd.

— Există cu toate acestea un element particular în copilăria dumneavoastră : s-a petrecut în absența mamei. Această absență v-a coplesit ?

— Cînduși de puțin. Nu mi s-a arătat niciodată vreun portret al mamei în copilărie. N-am văzut nici unul poate înainte de treizeci și cinci de ani. M-am dus să-i văd momentul pentru întâia oară cînd aveam cincizeci și cinci. Trebuie să spun că tatăl meu era foarte înconjurat de femei. Existau pe-atunci destule persoane care să mi facă gulere cu broderie englezească ori să-mi ofere bomboane.

— Totuși, era copilăria unei fetițe singuratice.

— Pînă într-un anumit punct. În fine, cînd solitară, cînd înconjurată de alți copii, de persoanele la care tatăl meu își făcea sejururile. Dar singuratică uneori, da, și cred că obișnuința precoce a singurătății este o nesfîrșită binefacere. Ea te învață, dar numai pînă la un punct, să te lipsești de ființe. Ea te mai învață deopotrivă să iubești mai mult ființele. Apoi, există un fond de indiferență infantilă care este foarte rar descrisă. Nu știu dacă oamenii sînt stinjențiți de sentimentul acestui indiferențe, dar eu sînt frapată cînd privesc copiii ; trăiesc într-o lume a lor și am impresia că trăiesc într-o lume a mea. Cred că majoritatea scriitorilor, chiar „serioși”, care vorbesc despre copilărie, se înșeală totdeauna asupra ei. Ei privesc copilul din punctul lor de vedere adult, ori fac un efort uriaș pentru a se substitui celui ce cred că este un copil. Aceasta e prea sistematic, prea aproape de convențiile noastre. Eu cred că un copil se îndreaptă foarte confuz în viață, cu surprizele unui tânăr animal care vede — ori regăsește — ceva pentru prima dată, că persoanele mature care-l înconjură, a căror identitate nu este totdeauna foarte limpede, despre care i se spune că unii, pare-se, e tatăl său, că i se spune „tata” (dar ce înseamnă pentru el un tată ?), că celălalt e mama și că a treia e guvernanta ori bucătăreasa, ori factorul, toți aceștia sînt „oamenii mari”, care au o anumită importanță și care, în același timp, nu-l sînt foarte apropiați ; el are o viață personală pe care oamenii aceia nu i-o afectează. Și nimeni nu vede acest raport. Se cere răsplată din partea copiilor să-și urască ori să-și adore părinții. Ca să spun drept, nu mi-am adorat niciodată tatăl, și abia mai tîrziu, mi se pare, l-am iubit cu adevărat.

— Pentru dumneavoastră, care erau acei „oameni mari” care vi s-au întipărit în memoria de copil ?

— Erau destul, dar simțeam foarte bine că ei însemnau ceva fără să conține, intrucîtva. Trăiam într-o casă foarte populată, ca vechile case de odinioară : era bunica, era fratele meu vitreg și apoi sora lui, era unchiul, erau niște veri îndepărtați. Există personalul casei, considerabil într-o epocă în care nimic nu era electric ori mecanizat. Erau oamenii satului, adulți ori copii. Erau băieții și fetele pe care-l întâlneam pe plaje, în timpul vacanțelor. Toți aceștia existau pentru mine în aceeași măsură, mult, și puțin, l...).

— Nu ați cunoscut niciodată vîrsta revoltei împotriva familiei ?

— Nu, pentru că ea nu mă stînjea destul : familia mea, cu excepția tatălui meu, n-avea cîne știe ce importanță. Am pomenit în altă parte despre antipatia fratelui vitreg față de mine, dar îl vedeam destul de rar. Am descris membrii familiei mele materne pe care i-am cunoscut ori despre care am auzit vorbindu-se, majoritatea erau niște fantose interesante, aldona fermecătorului unchi Octav ; însemna totul. Dar să-l lăsăm la o parte și pe „stră-unchiul” Octav, care evident însemna mult mai mult : un mistic și un poet căruia l-au lipsit grația de exprimare. Or, în generația mea mai re-

Intr-un volum incitant și seducător prin rafinament și erudiție, sugestiv intitulat „Cu ochii deschiși” (Les yeux ouverts, entretiens avec Matthieu Galey, Gallimard, 1986), Marguerite Yourcenar, unica academiciană a literelor franceze, ne oferă, grație complexității „vigilente” a binecunoscutului cronicar dramatic Matthieu Galey, cartea „chic”, îndelung așteptată pentru înțelegerea detaliată a unei opere de strălucitoare diversitate și profunzime. Memoria constituie aici tema subiacentă : rememorînd, Yourcenar reînviază și deopotrivă recom-pune, într-un puzzle permanent și fascinant, splendoarea unui univers împlinit în lumina tare a Spiritului. „Fără reticențe, cu simplitatea unui cuget senin, preocupată de aspectele lumii în care trăim, ea contemplă această lume cu ochii deschiși, spunîndu-ne ceea ce crede, ceea ce vede, ceea ce a trăit”. (nota ediției franceze)

Personalități ale scrisului francez, cu existențe socante și adesea controversate, Marguerite Yourcenar și Matthieu Galey au părăsit lumea celor vii. Mai prețioasă însă decît fecunda lor efemeritate, Memoria și Cuvîntul care ni-i restituie.

(S.C.)

centă, cea pe care am cunoscut-o, se găseau destul oameni onorabili, demni de respect pentru curajul, milostenia lor etc., precum mătușa mea paralizată sau o verșoară infirmieră într-un spital de canceroși ; dar toate acestea nu aveau pentru mine o mare importanță, nu le vedeam des.

— Unde locuiați în acea vreme ?

— Am sosit la Mont-Noir cître vîrsta de șase săptămîni. Am povestit cum tata a revîndut, la citeva zile după moartea mamei, casa pe care o cumpărase la Bruxelles, pentru a-i satisface dorința de a naște alături de surorile ei și în mîințele unui medic, de altminteri parc-se incompetent și puțin gîrluiu, de vreme ce ea a murit de o febră puerperală, ca atîtea lehuze la vremea aceea, victime ale unei asepții indoielnice. Dar Mont-Noir n-a fost decît o locuință de vară, chiar dacă rămîneau acolo pînă toamna tîrziu. Primele două ierni din viața mea, mi s-a spus, s-au petrecut în casa cea mare din Lille, dar amintiri pe care le am despre această casă, despre frumoasa ei grădină de atunci sînt mai tîrziu, se înțelege ; ele datează de pe vremea scurtelelor vizite pe care le-am făcut apoi bunicii. De la vîrsta de trei ani, mi-am petrecut toate iernile în sudul Franței, pînă în 1912 aproximativ nu mai sînt sigură de acele date, și iunie, pînă în 1914, în marele apartament parizian, într-o clădire dispărută la rîndul ei pe ceea ce atunci se numea avenue d'Antin.

Din fragedă copilărie, vara, mai erau plajele, cea de la Scheveningue, din Olanda, apoi felurite plaje belgiene între frontieră și Ostende, unde tata avea prieteni — mai ales prietene. Uneori Bruxelles, din aceleași motive ; altcînd Parisul, înainte chiar de a ne fi instalat acolo, cînd eu aveam vreo nouă ani. Nu pot deci vorbi nicidecum de o copilărie înrădăcinată. Dar cele mai intense amintiri sînt legate de Mont-Noir, pentru că acolo am învățat să iubesc tot ceea ce iubesc încă : iarbă și florile sălbatice amestecate ; liveze, copacii, brădetul, caii, vacile de pe pășunile mari ; capra mea, căreia tata îi aurise coarbele ; mîgărița Martine și mîgărușul Printemps, animalele mele de călărie, mai ales mîgărița despre care am aflat de vreme ce e sacră printre toate celelalte creaturi pentru că poartă pe spate urma unei cruci, fiind încălecată de Iisus în ziua de Florii ; mielușelul meu care făcea tumbă în iarbă, iepurișii de casă jucîndu-se liberi prin tufe, pe care continu să-i iubesc tare mult — acei iepurasi cărora Zenon le redă libertatea cu pușca înainte de moartea ei —, bătrînelul ciine a cărui moarte am auzit-o într-o dimineață vestită de-un foc de aramă, iar acesta a fost cea dintîi și mare durere a mea (aveam opt ani). Dar imi plăceau deopotrivă plajele și întinderile lor fără capăt, cînd marea e-n reflux, în miscarea aproape hipnotică, pentru mine, a valurilor. l...).

Astfel, Mont-Noir, marea lui calitate, a fost viața de la țară, cunoașterea naturii. E foarte important pentru un copil să crească într-un mediu natural, să crească alături de animale, să întâlnească zilnic oameni de tot felul, să trăiască mult printre oamenii din popor. Spun „oamenii din popor” pentru că nu găsesc alt cuvînt, adică acei oameni care nu aparțin nici unei coterii, care trăiesc în nevoi. Or, un copil îndeajuns de singuratic într-o casă mare este evident în raport constant cu grădinarul, biriarul, lăptăreasa. Aceștia sînt oamenii pe care i-am cunoscut mai tîrziu și adesea imi place încă să frecventez echivalentele lor contemporane din insulă. Nu-mi plac poate decît oamenii presupuși pe nedrept prea simpli.

— Ați dus o existență de secol nouăsprezece, o viață de „petite fille modele” privilegiate.

— Nu, deoarece sentimentul clasei sociale nu exista deloc pentru mine. Nu eram nici o „fetiță model” sau nu-mi trebuia prin minte să am vreun model. Trebuie să spun că am detestat cărțile contesei de Segur ; Biblioteca Rose mă dezgustă și acum de cite ori văd vreun exemplar : acei copii mă infuriiau, nu-mi păreau adevărați, și minjiți deja cu toate convențiile pe care le bănuiam foarte bine.

— Citeați mult ?

— Ah ! Mult. Pe vremea aceea, erau deja cărțile de buzunar cu zece centime (centimele de atunci) — trebuie să rai am una pe care am păstrat-o de la vîrsta de opt ani, e vorba de Păsările lui Aristofan — cumpărată în stația de metrou „Concorde”. Le citeam cu pasiune.

— Ce vîrstă aveți ?

— Spre opt-nouă ani. Evident, nu înțelegem afabulația, intriga, dar aceasta n-are importanță, găseam că e frumos, că oamenii aceia erau de seamă, demni de atenție. Imi plăcea, de pildă, Fedra.

— Fedra lui Racine, la opt ani ?

— Da, găseam că este frumos. Acum, cînd cră de fapt Tezeu, cînd era Hipolit asta n-avea poate prea mare importanță. Era frumos, suna bine. O femeie ce aparține deja trecutului, doamna Pierre Abraham, sora lui Jean-Richard Bloch, născută într-o familie de israeliti literati și liberali, și profund francezi, dintre a cărei membri au murit eroic pe vremea Gestapo-ului (o nepoată decapitată), mă întilnise la Paris între 1954 și 1958. Ea publicase, aproape hors commerce, o lucrare despre femeia care a fost, dacă nu mă înșel, profesoara ei de dicție, o anumite Jenny de Vasson, de vechi stirpe beauceronă (originară din Beauce, n.tr.) literată ea însăși, fără să aspire la vreun succes ori notorietate, profund aristocrată, în sensul etimologic pe care-l dau cuvîntului (cei mai buni), în totală și independentă. Accastă femeie fusese crescută „acasă”, ca și mine, într-o locuință de țară vecină cu cea a lui George Sand, pe care o cunoscuse cînd George Sand era deja o doamnă în vîrstă, iar ea foarte mică. Ei bine, în curioasele, și adesea remarcabilele cîntece pe care Hele Abraham le-a adunat, Jenny de Vasson se vadește la fel, fetița de opt ori nouă ani, citind Chateaubriand sau traducere de Dante, care fără îndoianță au îmbogățit-o pe viață. Epoca noastră își noră și neagă prea mult geniul copilăriei.

— Dar tatăl dumneavoastră vă lăsa libertatea de a citi tot ce doreați ? Nu vă stătea în privința lecturilor ?

— Imi citea câteodată cărți, pasaje din Chateaubriand, chiar. Mi-a citit Maeterlinck, printre altele Comoara sărmanilor, și mi-a rămas din ea un gust pentru misticism care n-a făcut decît să ia am plore. Simțeam, din nou, că exista un fel de lumină înăuntrul ei, iar defectul lui Maeterlinck, ce acum imi pare foarte clar, de pildă, o anumită monotonie limbajului, nu le vedeam, evident, l nouă sau zece ani.

El mi-a citit și Marc Aureliu, dar în împrejurări puțin deosebite : era în 1911 în august 1914. Tocmai sosisem în Argia, părăsind plajele belgiene și nordul Franței, a căror legătură cu Parisul i care ne-am fi întors era, cum e firesc ruptă. El (tata, s.n.) își propusese să învețe engleza și avusese curioasa idee premonitoare, să o învăt după o traducere englezească a Manualului, lui Marc Aureliu. Imaginați-vă cum suna Marc Aureliu, în engleză, și efectul produs asupra unui copil de unsprezece ani care nu pricepea nici un cuvînt din această limbă. Mă bibliam, iar după două lectii tata l-a azvîrlit pe Marc Aureliu pe fereastră, ceea ce arată că înțeleptul

Adaptare și traducere : Smaranda Cosmin

Continuare în pag. a 15-a

